

Meldcode

1. Vermoeden kindermishandeling

**2. Ongewenste omgangsvormen of
seksuele intimidatie door een medewerker**

**3. Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen
onderling**

**Protocol voor kinderdagverblijf, peuteropvang en
buitenschoolse opvang van H³O**

Dit protocol is gebaseerd op het landelijke voorbeeldprotocol dat tot stand is gekomen in samenwerking met de MO-groep, de Branchevereniging voor Ondernemers in de Kinderopvang en het Landelijk Platform Peuterspeelzaalwerk.

Inhoud

Inleiding protocol	5
<i>Vormen van kindermishandeling</i>	5
<i>Verdeling verantwoordelijkheden</i>	6
Stappenplan bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling	7
Toelichting stappenschema	8
<i>Stap 1: In kaart brengen van signalen</i>	8
<i>Stap 2: Collegiale consultatie en raadplegen van het Advies- en Meldpunt</i>	9
<i>Kindermishandeling (VEILIG THUIS)</i>	<i>Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.</i>
<i>Stap 3: Gesprek met de ouder</i>	10
<i>Stap 4: Weeg aard en ernst van het huiselijk geweld of de kindermishandeling</i>	10
<i>Stap 5: Beslissen: zelf hulp organiseren of melden</i>	11
<i>Stap 6: Na de melding, welzijn van het kind en evaluatie</i>	12
Stappenplan bij signalen van mishandeling door een beroepskracht	13
Route bij signalen van mishandeling door een beroepskracht	14
<i>Stap 1: Signaleren</i>	14
<i>Stap 2: Melding doen van vermoeden van kindermishandeling door een beroepskracht binnen de kinderopvangorganisatie</i>	14
<i>Stap 3: Beoordelen signaal</i>	15
<i>Afscherming van het kind van de mogelijke dader</i>	15
<i>Stap 4: Maatregelen nemen</i>	15
<i>Het regelen van opvang van kind en ouders</i>	16
<i>Instellen van een onderzoek</i>	17
<i>Procedure van onderzoek</i>	17
<i>Stap 5: Handelen naar aanleiding van het onderzoek</i>	18
<i>Stap 6: Nazorg bieden en evalueren</i>	18
Stappenplan bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling	20
Route bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling	21
<i>Stap 1: In kaart brengen van signalen</i>	21
<i>Stap 2: Melden van het gedrag</i>	21
<i>Stap 3: Beoordelen ernst van het gedrag</i>	21
<i>Stap 4: Maatregelen nemen</i>	22
<i>Stap 5: Handelen</i>	22
<i>Stap 6: Nazorg bieden en evalueren</i>	23

Bijlage 1 Informatie over Bureau Jeugdzorg en het Advies & Meldpunt Kindermishandeling	24
Bijlage 2 Signalenlijst kindermishandeling 0-4 jarigen	25
Bijlage 3 Signalenlijst kindermishandeling 4-12 jaar	29
Bijlage 4 Seksuele ontwikkeling van kinderen en seksueel overschrijdend gedrag	33
Bijlage 5. Ongewenste omgangsvormen beroepskracht	34
Bijlage 6 Observatieformulier	36
Bijlage 7 Gesprekspunten overleggroep	37
Bijlage 8 Aandachtspunten voor een gesprek met verzorger(s)	38
Bijlage 9 Aandachtspunten in het contact met allochtone gezinnen	40
Bijlage 10 Aandachtspunten tijdens een gesprek met een jong kind	41
Bijlage 11 Aandachtspunten voor een gesprek met een kind	42
Bijlage 12 Omgaan met privacy	45
Bijlage 13 Meldrecht, meldplicht en zorgplicht	46
Bijlage 14 Sociale kaart	47
Bijlage 15 Invulblad sociale kaart	48

Inleiding protocol

Kindermishandeling is geen eenduidig begrip. Wat iemand kindermishandeling noemt, heeft te maken met eigen normen en waarden, de manier waarop men zelf is opgevoed en de cultuur waarin men leeft. Het is van belang onderscheid te maken tussen kindermishandeling en minder gewenste opvoedingssituaties. Iedere ouder maakt immers wel eens fouten, is onredelijk of driftig of deelt een tik uit. Bij kindermishandeling is er echter sprake van structureel, stelselmatig, steeds terugkerend geweld of het ontbreken van zorg van de ouder(s) naar zijn/haar kinderen.

Definitie van kindermishandeling

Kindermishandeling is elke vorm van bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief, opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel. (Wet op de jeugdzorg, 2005)

Hieronder vallen ook verwaarlozing en onthouden van essentiële hulp, medische zorg en onderwijs en het getuige zijn van huiselijk geweld.

Vormen van kindermishandeling

Lichamelijk mishandeling

Er is sprake van lichamelijke mishandeling wanneer de verzorgers¹ het kind verwonden.

Voorbeelden: de verzorger slaat en schopt het kind, de verzorger brandt het kind met een sigaret, bijten, snijden, dwingen om schadelijke stoffen in te nemen.

Lichamelijke verwaarlozing

De verzorger is niet in staat of bereid tot het verschaffen van minimale zorg t.a.v. de lichamelijke behoeften van een kind op een of meerdere gebieden: voeding, kleding, onderdak, bezoek aan arts en/tandarts, hygiëne.

Voorbeelden: de verzorger zorgt regelmatig niet voor eten voor de kinderen, het kind is vuil en heeft (langdurig en regelmatig) luizen, de verzorger zorgt niet voor een geschikte slaapplek voor het kind. Het kind komt altijd met vieze luiers en heeft ernstige luierslag, het kind heeft medicijnen nodig, maar de verzorgers zorgen er niet voor dat het kind ze regelmatig krijgt, een kind wordt vele uren alleen gelaten.

Emotionele mishandeling

Vrijwel alle vormen van kindermishandeling brengen negatieve emotionele/psychologische boodschappen over naar het kind.

Voorbeelden: de verzorger kleineert het kind vaak, er is sprake van partnergeweld, de verzorger geeft het kind de schuld van relatieproblemen, de verzorger staat geen vriendschap met leeftijdsgenootjes toe, het kind wordt achtergesteld bij andere kinderen uit het gezin, het kind wordt gepest, getreiterd, de verzorger houdt het kind vaak thuis om op jongere kinderen te passen; de verzorger is ervan op de hoogte dat het kind zich inlaat met illegale praktijken maar grijpt niet in.

Getuige zijn van huiselijk geweld: kinderen die opgroeien in een gewelddadig gezin, voelen de spanning, horen de kreten, zien de verwondingen, willen tussenbeide springen en kunnen daarvoor ernstige psychische schade oplopen. Die kinderen leven in constante angst.

Emotionele verwaarlozing

Het ontzeggen van warmte, aandacht, respect, contact, nooit eens knuffelen.

Seksueel misbruik

De verzorger heeft seksueel contact met het kind, probeert dit te hebben of laat het kind kijken naar, ter bevrediging van de seksuele gevoelens van de betrokken verzorger en/of uit geldelijk gewin.

Voorbeelden: de verzorger laat het kind pornografisch materiaal zien, de verzorger betreft het kind in wederzijdse masturbatie, de verzorger verkracht het kind.

¹ Onder verzorger wordt verstaan de ouder en/of wettelijk vertegenwoordiger (bijvoorbeeld een voogd) van het kind.

Verdeling verantwoordelijkheden

Verantwoordelijkheden directeur:

- Opnemen van het protocol kindermishandeling in het kwaliteitsbeleid van de organisatie.
- Informeren van ouders en medewerkers over dit beleid.
- Steunen van alle medewerkers in het handelen volgens het protocol.
- Zorgdragen voor voldoende deskundigheid bij medewerkers over signaleren en omgaan met (vermoedens van) kindermishandeling.
- Periodiek bijstellen van het protocol.
- Eindverantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van het protocol.

Verantwoordelijkheden aandachtsfunctionaris* in samenwerking met de leidinggevende

- Functioneren als vraagbaak binnen de organisatie voor algemene informatie over (het protocol) kindermishandeling.
- Overleg plegen met de medewerker die zorg heeft over een kind.
- Indien nodig overleggen met andere beroepskrachten.
- Kennis hebben van de handelwijze volgens het protocol.
- Vaststellen van taken (wie doet wat wanneer).
- Zo nodig contact op nemen met Veilig Thuis (www.vooreenveiligthuis.nl) voor advies of melding.
- Waken voor de veiligheid van het kind bij het nemen van beslissingen.
- Toezien op zorgvuldige omgang met de privacy van het betreffende gezin.
- Verslaglegging i.s.m. de betrokken medewerker.
- Evalueren van de genomen stappen.
- Bijhouden van de sociale kaart.

Verantwoordelijkheden medewerker kinderopvang:

- Herkennen van signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling.
- Overleg plegen met de leidinggevende bij zorg over een kind aan de hand van waargenomen signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling.
- Uitvoeren van afspraken die zijn voortgekomen uit het overleg met de leidinggevende, zoals observeren of een gesprek met de verzorger.
- Bespreken van de resultaten van deze ondernomen stappen met de leidinggevende.

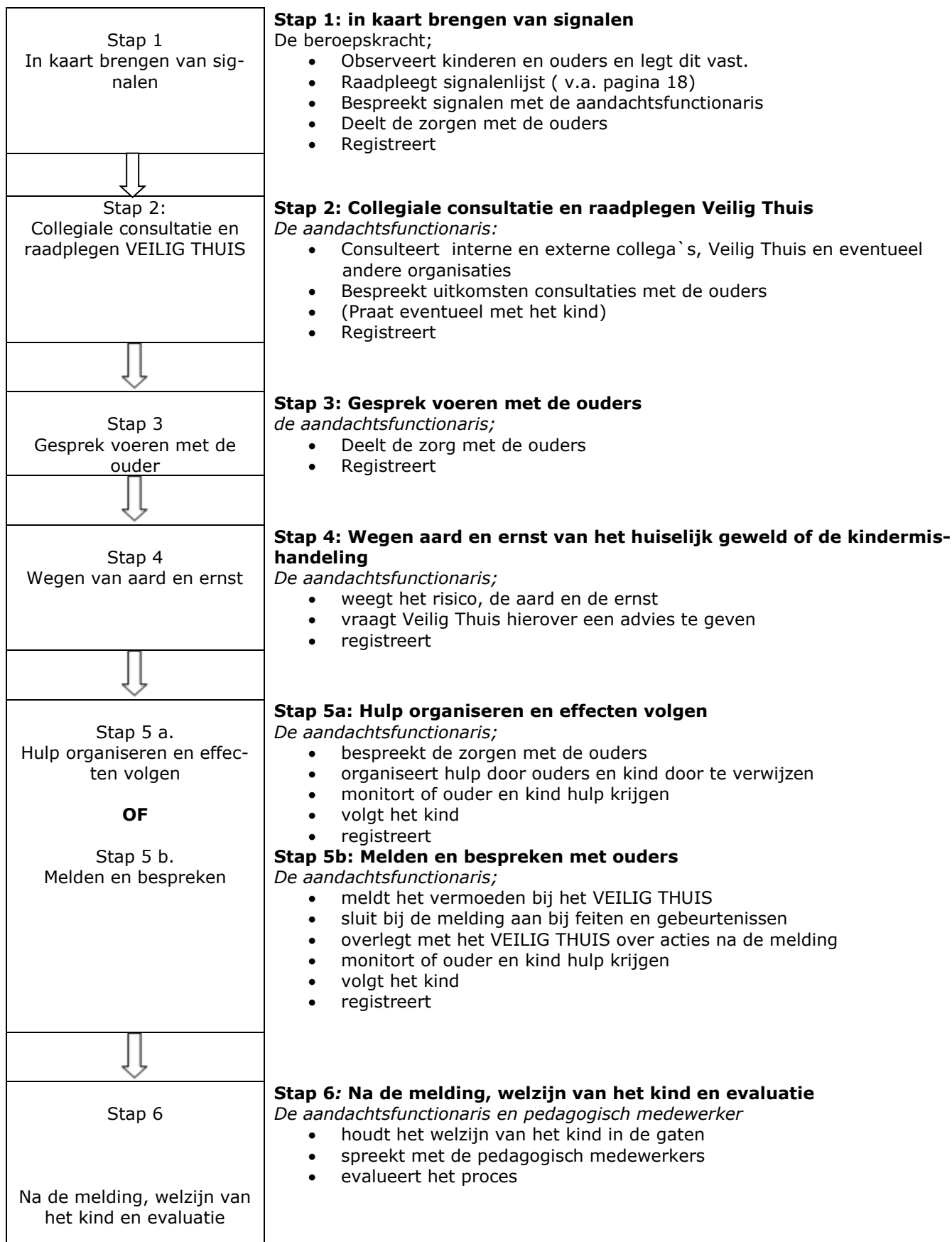
H3O is *niet* verantwoordelijk voor:

- Vaststellen of er al dan niet sprake is van kindermishandeling.
- Verlenen van professionele hulp aan ouders of kinderen (begeleiding, therapie).

***aandachtsfunctionaris**

Binnen H3O zijn vrijwel alle peuteropvang locaties en BSO locaties verbonden aan een basisschool en vallen onder dezelfde directeur. De aandachtsfunctionaris van de school is ook de aandachtsfunctionaris voor de kinderopvanglocaties. Een enkele locatie hoort niet bij een H3O school en is door middel van een samenwerkende school voorzien van een aandachtsfunctionaris, in veel gevallen gaan kinderen die gebruik maken van deze voorzieningen naar de naastgelegen school en zodoende al bekend bij de school.

Stappenplan bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling

Toelichting stappenplan

Stap 1: In kaart brengen van signalen

Kinderen die mishandeld worden, kunnen veel verschillende signalen laten zien. Deze signalen kunnen wijzen op kindermishandeling, maar kunnen ook een andere oorzaak hebben zoals een scheiding of een sterfgeval.

Het bewust worden van een vermoeden van kindermishandeling geeft vaak een vervelend gevoel: onzekerheid over de opgemerkte signalen, angst om je er mee te bemoeien. Wat helpt om kindermishandeling te durven signaleren is de overtuiging en de wetenschap dat kindermishandeling een ernstig probleem is waar je niet omheen kunt als je met jonge kinderen werkt.

Signaleren begint vaak met een niet-pluis gevoel. Bij signaleren gaat het in de eerste plaats om de zorg die de pedagogisch medewerker heeft over een kind, waarvoor zij geen geruststellende verklaring kan vinden. Kindermishandeling is één van de mogelijke oorzaken. Het is niet aan de pedagogisch medewerker om vast te stellen dat er sprake is van kindermishandeling. Het gaat om de zorgen die zij heeft over een kind.

Meestal zullen mishandelde kinderen of degene die hen mishandelt niet uit zichzelf over de situatie vertellen. Het is nodig dat personen in de omgeving van het kind de verantwoordelijkheid nemen om situaties van kindermishandeling bespreekbaar te maken en te stoppen.

Bepaal voor deze fase een tijdlimiet (maximaal één maand).

• Observeer het kind, leg waarnemingen vast en zoek naar onderbouwing

Als er signalen zijn die zouden kunnen wijzen op kindermishandeling probeert de medewerker met gebruik van het observatieformulier (zie bijlage) de zorgen rond een kind duidelijker te krijgen. Hierbij maakt zij gebruik van haar eigen waarnemingen. Zij kan informatie vragen aan haar collega's en collega's die broertjes of zusjes in de groep hebben. Ook kan zij informatie uit de gebruikelijke contacten met ouders halen, bijvoorbeeld bij de breng- en haalcontacten en de tafeltjes gesprekken op het kinderdagverblijf, peuteropvang of buitenschoolse opvang. Daarnaast is het gedrag dat ouders naar hun kind toe laten zien ten tijde van het haal en brengmoment ook waardevolle informatie.

Het is belangrijk dat bij het verhelderen van de vermoedens een onderscheid wordt gemaakt tussen objectieve gegevens en subjectieve gegevens. Onder objectieve gegevens wordt verstaan datgene wat daadwerkelijk gezien kan worden, zoals een blauwe plek op een arm, een kapot regenjasje of te kleine schoenen. Onder subjectieve gegevens wordt verstaan hoe de gegevens geïnterpreteerd worden. Bijvoorbeeld het kind heeft een blauwe plek: "Het kind is geslagen" of "het kind ziet er verwaarloosd uit".

*Op het observatieformulier worden de objectieve gegevens genoteerd. Het observatieformulier gaat het dossier in. Wanneer u behoefte heeft ook de subjectieve gegevens te noteren, doe dat dan in anonieme werkaantekeningen. Werkaantekeningen gaan het dossier niet in en zijn niet ter inzage van de verzorger(s). Ga zorgvuldig met werkaantekeningen om (**zie bijlage 10: Omgaan met privacy**).*

Houd er rekening mee dat signalen ook op andere oorzaken kunnen wijzen en dat één signaal op zichzelf niets zegt. Pas wanneer er meerdere signalen worden gezien die door meerdere mensen worden opgemerkt, kan men denken aan een vermoeden van kindermishandeling.

Aandachtspunten:

- *het is niet de taak van de medewerker om speurwerk naar een dader te doen.*
- *Het is niet de taak van de pedagogisch medewerker om tot 100 procent zekerheid te komen over de mishandeling.*
- *Het is wel de taak van de pedagogisch medewerker om het kind te steunen, het beeld over het gedrag duidelijker te krijgen en de zorgen die er zijn te onderbouwen.*

- **Leg de waarnemingen voor aan de verzorger(s)**

Signalen als hoofdpijn, angst of agressie kunnen bij kinderen verschillende oorzaken hebben. Het is belangrijk deze signalen in de vorm van concrete waarnemingen zo veel mogelijk rechtstreeks met de verzorger(s) te bespreken. In deze eerste fase is het verstandig de vermoedens van kindermishandeling niet uit te spreken in het contact met verzorger(s). Bijvoorbeeld: Karin heeft een wond op haar hoofd, wat is er gebeurd? In plaats van Karin heeft een wond op haar hoofd en ik denk dat vader haar heeft geslagen.

Zorg ervoor dat een gesprek met de verzorger(s) niet op zich zelf staat maar logisch voortvloeit uit de contacten die er al zijn. Door regelmatig met hen informatie uit te wisselen over het functioneren van het kind in de groep en thuis is het gemakkelijker om ook zorgen rond een kind vroegtijdig bespreekbaar te maken.

In veel gevallen zal het bespreken van de signalen ertoe leiden dat er een verklaring volgt die het vermoeden kan wegnemen. In een aantal gevallen zal de informatie van de verzorger(s) de zorgen niet kunnen wegnemen en zijn verdere stappen noodzakelijk (zie ook de bijlage 5,6 een gesprek met verzorger(s)).

Stap 2: Collegiale consultatie en raadplegen van Veilig Thuis

- **Bespreek de informatie met collega's en aandachtsfunctionaris**

De pedagogisch medewerker legt de zorgen voor aan de aandachtsfunctionaris of leidinggevende. De aandachtsfunctionaris/leidinggevende kan de medewerker ondersteunen en begeleiden in het proces van het verkrijgen van informatie. De aandachtsfunctionaris start met het aanleggen van een dossier waarin signalen, de gesprekken en de genomen stappen vastgelegd worden om later tot een goede weging te komen.

De zorgen die er zijn en waarom er wordt gedacht aan kindermishandeling wordt besproken. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van bijlage 2, 3 en 4. Dit overleg dient als middel om het vermoeden te toetsen bij anderen, informatie te verzamelen, maar ook om ruimte te geven aan eventuele emoties.

Om tot een goede onderbouwing te komen van de vermoedens wordt er besproken welke gegevens er zijn en welke nog ontbreken.

- **Extra gegevens**

Wanneer er nog gegevens ontbreken worden er afspraken gemaakt over extra observaties en wordt afgesproken waarop, door wie wordt geobserveerd. Het gebruik van de signalenlijst kan soms duidelijkheid geven (zie ook bijlage 2a en 2b).

Verder kan met toestemming van de verzorger(s) ook het consultatiebureau of een medewerker van een opvoedbureau om informatie en/of advies gevraagd worden. Wanneer verzorger(s) hier geen toestemming voor geven kunnen de zorgen omtrent het gezin / het kind besproken worden zonder de naam van het kind te noemen.

- **Een consultatie bij Veilig thuis en of Sociaal team**

Bij Veilig Thuis kan advies ingewonnen worden over de situatie waarin een kind zich bevindt. Het VEILIG THUIS kan een eerste weging maken of het terecht is dat er zorgen zijn over de situatie en of er mogelijk sprake kan zijn van kindermishandeling of huiselijk geweld. Een kind kan anoniem besproken worden bij het Veilig Thuis, wanneer er schriftelijke toestemming is van de ouder kan het kind ook "open" besproken worden bij het Veilig Thuis. Voor het bespreken in het Sociaal team wordt een intakegesprek gehouden met de ouders en/of de aandachtsfunctionaris. Bij voorkeur worden de ouders hierbij betrokken, de kans is dan groter dat de ouder gemotiveerd is om de situatie te verbeteren en/of hulp te aanvaarden.

Stap 3: Gesprek met de ouder

- **Praten met verzorger(s)**

In overleg met de aandachtsfunctionaris wordt er gekozen wie het beste met de verzorger(s) kan spreken. Dit kan de aandachtsfunctionaris zelf zijn of een pedagogisch medewerker samen met de aandachtsfunctionaris. Bereid het gesprek goed voor (zie ook bijlage 5,6). Overleg na afloop van het gesprek in de overleggroep over verdere stappen. Het Veilig Thuis en de aandachtsfunctionaris kunnen adviseren hoe een gesprek gevoerd kan worden met de verzorger(s).

Een gesprek met de verzorger(s) hoeft niet bedreigend te zijn voor de ouders als zij de ruimte krijgen om hun ideeën naar voren te brengen en met hen een open gesprek te voeren over de thuissituatie, de ontwikkeling van het kind, het opvoeden e.d.

In het gesprek met de verzorger(s) gaat het om het bespreken van de dingen die opvallen aan hun kind en die aanleiding geven tot zorg over hun kind. Ook moet worden besproken dat de zorg al langere tijd bestaat en dat aanleiding is tot zorg over de ontwikkeling van het kind.

Voor het gesprek met de ouder(s) kunnen de volgende stappen genomen worden:

1. Leg de ouders het doel van het gesprek uit
2. Beschrijf de feiten die zijn vastgesteld en de waarnemingen die zijn gedaan, geef daarbij geen waardeoordeel of eigen interpretatie
3. Nodig de ouders uit om hierop een reactie te geven
4. Kom pas na deze reactie zo nodig en zo mogelijk met een interpretatie van hetgeen er is gezien, gehoord en of waargenomen
5. Leg het gesprek vast en laat het indien mogelijk ondertekenen door alle betrokkenen.

Door ouders te informeren en informatie uit te wisselen over de ontwikkeling van hun kind, kunnen zorgen verduidelijkt, ontkracht of bekrachtigd worden. Indien de ouders de zorg herkennen kan een begin gemaakt worden met het onderzoeken van kansen en oplossingen. Als ouders de zorgen blijven ontkennen en niet te motiveren zijn is het raadzaam het VEILIG THUIS om advies te vragen en een melding te overwegen

- **(Eventueel) praten met kind**

Indien noodzakelijk wordt met het kind in een veilige sfeer een gesprek gevoerd.

Overleg met de aandachtsfunctionaris of een gesprek(je) met het kind meerwaarde heeft (zie bijlage ook 7 en 8). Een gesprek heeft als doel het kind te ondersteunen. Zorg ervoor dat een gesprek waardevol voor het kind is. Let op dat je in het gesprek de verzorger(s) niet veroordeelt. Een kind heeft immers maar één (paar) verzorger(s). Houd ook in gedachten dat het gesprek niet als hoofddoel mag hebben om informatie uit het kind te halen. Laat het geen verhoor worden.

Stap 4. Weeg aard en ernst van het huiselijk geweld of de kindermishandeling

De aandachtsfunctionaris weegt op basis van de signalen, van het (extern) ingewonnen advies en van het gesprek met de ouders het risico op huiselijk geweld of kindermishandeling. Ook de aard en de ernst van het huiselijk geweld of de kindermishandeling wordt gewogen. Daarbij moet ook overwogen worden of de politie ingeschakeld moet worden, we hebben hier te maken met strafbare feiten.

Voor de weging is het aangelegde dossier van belang naast de volgende factoren;

- De leeftijd van het slachtoffer
- De aard van het geweld
- De mate van afhankelijkheid

- De duur van het geweld
- De verwachting over de schade die wordt aangericht
- De mate van isolement waarin het geweld zich afspeelt.

Het beste kan het VEILIG THUIS worden ingeschakeld voor de weging, zij kunnen helpen een risicotaxatie uit te voeren.

Stap 5 Beslissen: zelf hulp organiseren of melden

Stap 5a Hulp organiseren en effecten volgen

Als op grond van de weging in stap 4 aangenomen mag worden dat het kind en zijn gezin beschermd kan worden tegen het risico van huiselijk geweld en of kindermishandeling dan kunnen onderstaande stappen genomen worden;

- Bespreek de uitkomst met de ouders
- Organiseer de noodzakelijke hulp, dit kan het MD team zijn die in stap 2 geconsulteerd is
- Volg de effecten van deze hulp
- Doe als nog een melding als er signalen zijn dat de hulp niet afdoende is en het huiselijk geweld of de kindermishandeling niet stopt, verergert of weer opnieuw begint.

De aandachtsfunctionaris moet de ouders toe leiden tot de noodzakelijke hulp en zal voor de ouder gesprekspartner blijven. Ze bespreekt de stappen die genomen moeten worden en informeert over de hulpverlenende instanties. Daarnaast heeft zij tot taak dat ze bij zowel ouder als hulpverlenende instantie nagaat of de ouders ook daadwerkelijk naar de betrokken instantie is gegaan.

Stap 5 b Melden en bespreken met ouders

Als op grond van de weging in stap 4 blijkt dat het kind onvoldoende beschermd kan worden tegen het risico van huiselijk geweld of kindermishandeling dan moet er gemeld worden.

De melding moet vooraf besproken worden met de ouders. In dit gesprek moet aangegeven worden waarom de organisatie de melding gaat doen en het doel daarvan. Belangrijk in dit gesprek is dat er alleen over de feiten gesproken wordt en dat er geen interpretaties of waardeoordelen gedaan worden.

Aandachtspunten voor het gesprek met de ouders:

- Vraag de ouders uitdrukkelijk om een reactie
- Als de ouders bezwaren hebben dan dient er overlegd te worden op welke wijze er tegemoet kan worden gekomen aan deze bezwaren. Dit moet vastgelegd worden in het document
- Wanneer dat niet mogelijk is dan moeten de bezwaren afgewogen worden tegen de noodzaak om het kind, ouders of ander gezinsleden te beschermen tegen het geweld of de kindermishandeling
- Doe een melding als je als aandachtsfunctionaris oordeelt dat de bescherming van de ouder of zijn gezinslid de doorslag moet geven.

In sommige situaties kan van een gesprek met de ouders worden afgezien:

- Als de veiligheid van het kind, een van de ouders of een van de beroepskrachten in het geding is
- Als er goede redenen zijn te veronderstellen dat de ouders daardoor het contact met de organisatie H3O zal verbreken

Na de melding is het van belang het kind in de gaten te blijven houden. Wanneer er na een tijd onvoldoende verbetering of verslechtering geconstateerd wordt is het van belang nog een melding bij het VEILIG THUIS te doen.

Het is van belang dat er na de melding blijvende ondersteuning en bescherming vanuit H3O blijft bestaan naar de ouders, het kind en andere gezinsleden. Ook is het nodig om het proces te evalueren en geanonimiseerde gegevens te registreren. Daartoe zijn onderstaande punten opgenomen in de meldcode om als organisatie er zeker van te zijn dat alle stappen doorlopen zijn en goed afgehandeld.

Stap 6: Na de melding, welzijn van het kind en evaluatie

Blijf alert op het welzijn van het kind!

Het VEILIG THUIS houdt degene die de melding heeft gedaan, binnen H3O de aandachtsfunctionaris, op de hoogte van de uitkomsten van het onderzoek en van de acties die in gang worden gezet. Het op gang brengen van hulp in het gezin is de aanzet tot het verhelpen van de problemen. Het kost enige tijd voordat die hulp vruchten afwerpt.

De verantwoordelijkheid van H3O in het kader van nazorg is:

- Het bieden van een veilige plek aan het kind.
- De begeleiding en het observeren van het kind.
- De bereidheid tot het geven van informatie aan het VEILIG THUIS over het functioneren van het kind in de groep en het contact met de verzorger(s).
- Het meedenken in overlegsituaties ten behoeve van hulpverlening aan het kind en de verzorger(s)

Zoek zo nodig opnieuw contact met het VEILIG THUIS

Als het kind is gemeld bij het VEILIG THUIS en er nieuwe signalen zijn, is het van belang deze door te geven aan het VEILIG THUIS. Het VEILIG THUIS kan zo nodig contact opnemen met het gezin of met de betrokken hulpverleningsinstellingen.

Wanneer het kind, zonder duidelijke opgaaf van redenen wegblijft van de kinderopvang, is het belangrijk om dit door te geven aan het VEILIG THUIS.

**Zorgen rondom het kind kunnen bij de medewerker allerlei twijfels en gevoelens losge-
maakt hebben. Naast het feit dat het de verantwoordelijkheid van de medewerker zelf is
om twijfels en gevoelens kenbaar en bespreekbaar te maken, is het belangrijk dat er
ook nazorg voor de medewerkers beschikbaar is.**

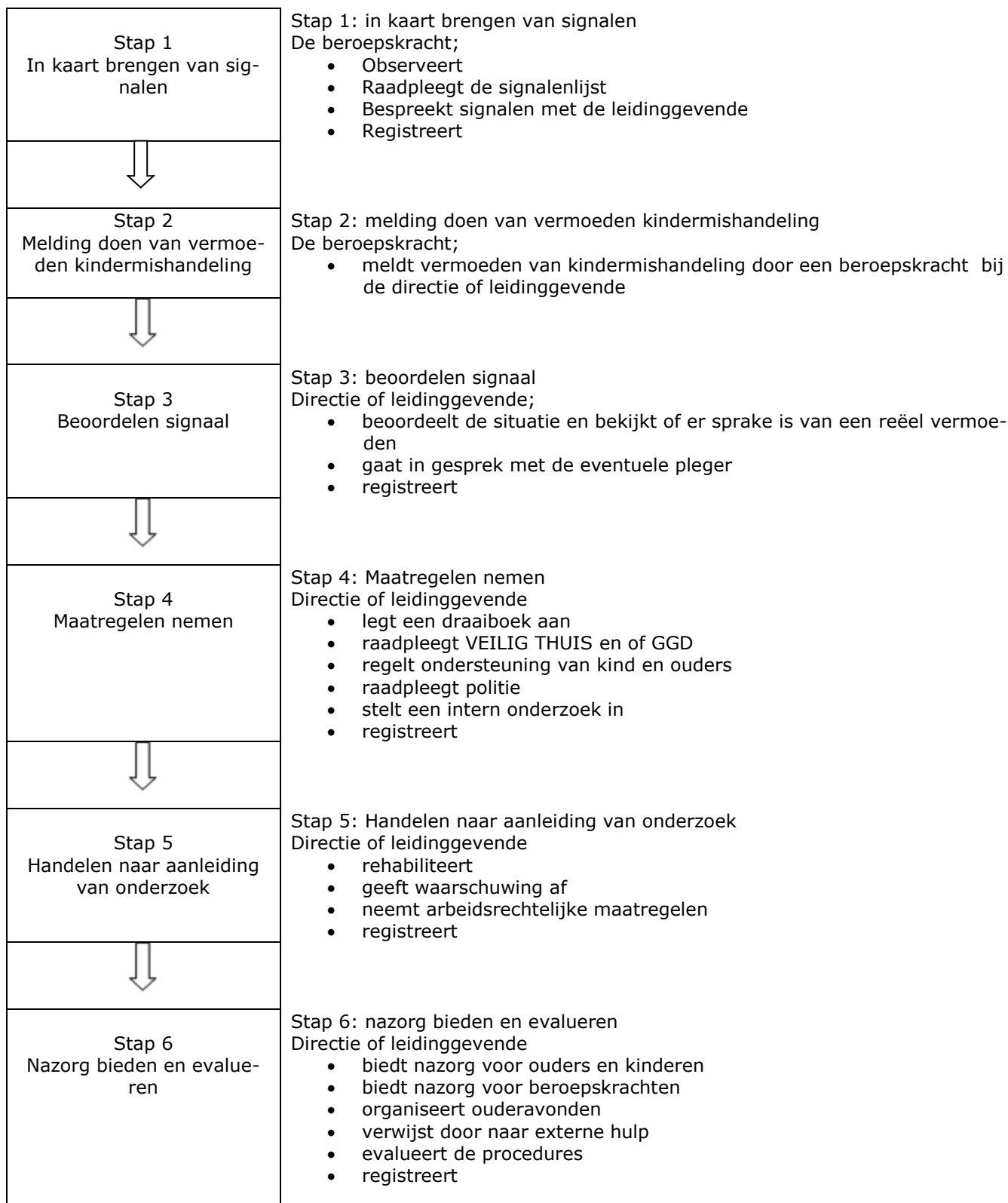
**Iedere medewerker heeft recht op een veilige werkplek. De werkgever, in dezen H3O
dient hiervoor de voorwaarden te scheppen.**

Het is belangrijk de meldcode te evalueren, zo kan gecheckt worden of het beleid dat opgesteld is voldoet of aangepast moet worden.

Hiervoor zijn onderstaande punten van belang;

- Datgene wat er is gebeurd en de procedure die is gevolgd wordt in het team geëvalueerd met de aandachtsfunctionaris of schooldirecteur.
- Zo nodig wordt de zaak ook doorgesproken met andere betrokkenen.
- Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht.
- Zorg ervoor dat geanonimiseerde gegevens met betrekking tot het vermoeden van kindermishandeling worden geregistreerd. Deze gegevens worden door de directeur bewaard in de locatiemap en eenmaal per jaar aan de gemeente.
- De gegevens worden geregistreerd en bewaard om in kaart te kunnen brengen hoe vaak vermoedens van kindermishandeling binnen de gehele organisatie voorkomen en op welke wijze daarmee wordt omgegaan. Rapportage naar bestuur.

Stappenplan bij signalen van mishandeling door een beroepskracht

Uitleg stappenplan vanaf pagina 19

Route bij signalen van mishandeling door een beroepskracht

In de wet op de Jeugdzorg is de **meldplicht** opgenomen. Wanneer een medewerker van H³O het vermoeden heeft dat een collega zich schuldig maakt aan kindermishandeling of dat dit hem/haar ter oren komt, moet hij dit direct melden bij de directeur. Deze heeft de plicht direct het VEILIG THUIS en het bestuur hiervan in kennis te stellen.

Voor kenmerken van mishandeling door een beroepskracht verwijs ik je naar bijlage 4.

Het is wel van belang dat dit zorgvuldig gebeurt aan de hand van onderstaand stappenplan

Stap 1: Signaleren

Wanneer er een vermoeden ontstaat dat een van de collega's met een of meerdere kinderen geen goede of gezonde relatie heeft is dat reden om deze signalen serieus te nemen. Niet bij elk signaal is er sprake van kindermishandeling, maar dit mag geen reden zijn om niets te ondernemen. Van belang is om goed naar de signalen van het kind te kijken en met elkaar te overleggen en van gedachten te wisselen, op deze wijze kan een signaal goed geïnterpreteerd worden.

De stappen die gemaakt moeten worden bij een vermoeden zijn;

- raadplegen bovenstaande signalenlijst (pagina 17-18)
- ga in gesprek met een vertrouwenspersoon binnen je locatie/school
- vraag een gesprek aan bij je leidinggevende of de directie van de school

De signalen die waargenomen zijn moet goed geregistreerd worden en er moet beschreven worden wat er mee gedaan is. Wanneer de conclusie is dat er terecht bezorgdheid bestaat dan moeten er verdere stappen ondernomen worden, deze worden beschreven vanaf stap 2.

Stap 2: Melding doen van vermoeden van kindermishandeling door een beroepskracht binnen de kinderopvangorganisatie

Zoals in stap 1 al aangegeven, wanneer een terecht vermoeden is van kindermishandeling door een beroepskracht moet dit gemeld worden bij de leidinggevende. Aan de hand van de benoemde en geregistreerde signalen zal de leidinggevende beoordelen of er vervolgstappen genomen moeten worden.(zie stap 3)

Naast dat een collega van de beroepskracht een vermoeden heeft van kindermishandeling kunnen ook onderstaande personen vermoedens hebben en deze uitten.

a. Melding door het kind

Als de melding van seksuele intimidatie, aanranding of verkrachting afkomstig is van een kind, is opvang en steun voor het kind het eerste aandachtspunt. De persoon bij wie het slachtoffer de klacht meldt belooft geen geheimhouding aan het kind en is verplicht dit te melden bij zijn leidinggevende. Deze laat weten discreet te zullen handelen.

De directeur doet in alle gevallen melding aan het bestuur. Naast het VEILIG THUIS worden zo nodig anderen ingeschakeld voor hulp. De ouders van het betrokken kind worden geïnformeerd. Aan de ouder wordt eveneens opvang en steun geboden. Het waarborgen van het gevoel van veiligheid van het kind is uitgangspunt van dit handelen.

b. Melding door de ouder

Als de melding van de ouder(s) komt, zal uitgezocht worden over welke informatie de ouder beschikt en waar de melding op gebaseerd is. De persoon bij wie de klacht wordt gemeld is verplicht dit te melden bij de directeur. Deze meldt het weer bij het bestuur.

c. *Melding door collega-medewerker*

Wanneer een medewerker seksueel misbruik door een collega-medewerker constateert of vermoedt, is hij/zij verantwoordelijk voor melding hiervan aan de directeur, die dat in alle gevallen aan het bestuur meldt. Aan de medewerker die meldt wordt opvang en steun aangeboden.

d. *Melding door derden*

Als de melding van derden komt, dient eveneens uitgezocht te worden over welke informatie deze precies beschikken en waar deze informatie op is gebaseerd. De persoon bij wie de klacht wordt gemeld is verplicht dit te melden bij de directeur.

Let op:

Wanneer de melding van vermoeden van kindermishandeling van toepassing is op de leidinggevende dan dient de directie van de school of het bestuur van H3O hiervoor ingeschakeld te worden.

Wanneer een melding over de directie of het bestuur zelf gaat dan is het raadzaam om direct contact op te nemen met het VEILIG THUIS, of de politie, het liefst in samenwerking met een leidinggevende.

Ten alle tijden moet dit zorgvuldig geregistreerd worden!

Stap 3: Beoordelen signaal

De directie of leidinggevende is verantwoordelijk voor een eerste beoordeling van de voorgelegde situatie

Nadat een melding van het vermoeden is gedaan bij de leidinggevende of directeur zullen er gesprekken volgen die de directeur leidt. De gesprekken worden gehouden met de melder, de van mishandeling verdachte medewerker en diens leidinggevende. Aan de hand van deze gesprekken zal de directeur samen met de leidinggevende vaststellen of er sprake is van een reëel vermoeden.

De uitkomst kan zijn;

- Nee, er is geen sprake van een reëel vermoeden, dus nader onderzoek is niet noodzakelijk. De directeur gaat in gesprek met de betrokken medewerker om de mogelijk verstoorde werkrelatie te herstellen. (er hoeven geen nadere stappen genomen te worden)
- Ja, er is sprake van een reëel vermoeden van kindermishandeling, er moeten dan maatregelen genomen worden. Dit is de medewerker op non-actief stellen om zodoende de kinderen op de groep af te schermen. De directeur is verantwoordelijk voor het delen van deze informatie aan het personeel.

Afscherming van het kind van de mogelijke dader

- De directeur beslist in het belang van de afscherming van het kind van de mogelijke dader, of de betrokken medewerker hangende het onderzoek op non-actief wordt gesteld of wordt geschorst.
- Het verdient aanbeveling om voor de betrokken medewerker een contactpersoon aan te wijzen en de betrokken medewerker erop te wijzen waar steun verkregen kan worden buiten de kinderopvang.

De directeur moet deze stap zorgvuldig registreren.

Stap 4: Maatregelen nemen

Wanneer de vermoedens van mishandeling door een beroepskracht blijft bestaan moeten er de nodige maatregelen genomen worden. Hierbij moet niet vergeten worden dat het enkel om vermoedens gaat en nog niet bewezen is dat deze beroepskracht schuldig is aan mishandeling.

De te nemen maatregelen:

- Aanleggen van een draaiboek; de procedure die gestart wordt moet zeer zorgvuldig worden gedaan door de directie of iemand die deze taak op zich heeft gekregen van de directeur. Om elke stap zorgvuldig te nemen en niets te vergeten moet dit van te voren worden vastgelegd in een draaiboek. (zie handleiding)
- Raadplegen VEILIG THUIS en of GGD; Het VEILIG THUIS kan H3O ondersteunen en adviseren.

Het regelen van opvang van kind en ouders

- Voor de opvang en steun voor het kind wordt een beroep gedaan op een instelling (GGD) die hierin gespecialiseerd is.
- In overleg met ouders en GGD, wordt gezien of de opvang in binnen de locatie kan worden gecontinueerd dan wel dat er een andere oplossing moet worden geboden.
- De directeur informeert ouders over de mogelijkheid aangifte te doen bij de politie.
- De directeur houdt contact en toont betrokkenheid en informeert de ouders regelmatig over de voortgang van het onderzoek en andere zaken die voor de ouders van belang zijn.
- De ouders van de overige kinderen moeten worden geïnformeerd, hiervoor kan het VEILIG THUIS voor advies worden ingeschakeld. Als toevoeging een lijst met aandachtspunten.

Informereren van de "andere" ouders

Een moeilijke, maar meestal niet te vermijden stap is het informeren van de "andere" ouders over de beschuldigingen van ongewenste omgangsvormen. Bedoeld worden de ouders waarvan niet bekend is dat hun kinderen slachtoffer zijn. Ouders hebben recht op informatie, zeker als hun kind ook een mogelijk slachtoffer is.

Er kunnen overwegingen zijn om de andere ouders (voorlopig) niet te informeren:

- De mogelijke dader is een kind van de kinderopvanglocatie. De bescherming van de kind-dader telt dan even zwaar als de rechten van de slachtoffers.
- Ouders van een slachtoffer eisen geheimhouding.
- Politie vraagt om geheimhouding. Overleg in zo'n geval met de politie of het informeren van de ouders daaraan ondergeschikt mag worden gemaakt.
- Met uitzondering van geheimhouding op advies van de politie wordt de Oudercommissie op vertrouwelijke basis geïnformeerd over het incident en de genomen maatregelen. Deze informatie wordt gegeven door de directeur of het College van Bestuur.

Aandachtspunten en overwegingen bij het informeren van de ouders:

- *Informeer ouders schriftelijk en mondeling.*
- *Overweeg welke ouders moeten worden uitgenodigd voor een ouderavond. De ouders van kinderen die nu bij de aangeklaagde in de groep zitten, de ouders van kinderen die voorgaande jaren bij de aangeklaagde in de groep zaten, de ouders van kinderen die bij het slachtoffer in de groep zitten, de ouders van alle kinderen als het gaat om iemand die met alle kinderen van de kinderopvanglocatie te maken heeft.*
- *Hoe groot kan de groep zijn die op een avond wordt geïnformeerd.*
- *Zorg dat de ouders van slachtoffers op de hoogte zijn van de informatieavond die gaat komen. Bespreek met hun welke informatie er gegeven gaat worden.*
- *Nodig deskundigen uit die antwoord kunnen geven op vragen van ouders: bijv. politie, jeugdarts/jeugdverpleegkundige, vertrouwenspersoon.*
- *Nodig ouders schriftelijk uit, geef brieven niet aan kinderen mee naar huis.*
- *Houd rekening met taalproblemen bij allochtone ouders.*
- *De voorzitter van de bijeenkomst is bij voorkeur de voorzitter van het bestuur. Het crisis-team en eventuele deskundigen zitten naast hem. Bespreek van tevoren de onderlinge taakverdeling.*
- *Geef feitelijke informatie met in acht nemen van privacy van betrokkenen.*
- *Vertel welke stappen zijn genomen en welke nog zullen volgen.*
- *Geef aan waar ouders terecht kunnen als zij vermoeden dat hun kind ook slachtoffer is.*
- *Geef aan wat de kinderopvanglocatie te bieden heeft.*
- *Geef ruimte voor de vragen en emoties die bij ouders zullen los komen.*
- *Wees voorbereid op boosheid, ga niet in de verdediging. De boosheid van ouders zal zich terecht of onterecht tegen de kinderopvanglocatie richten.*

- *Bedank ouders voor hun aanwezigheid en betrokkenheid.*

Informeren van het team

Een belangrijke stap is het informeren van de teamleden. Zij moeten goed op de hoogte zijn om:

- De schok in teamverband te verwerken.
- Om te gaan met vragen en opmerkingen van ouders.
- Om te gaan met vragen en opmerkingen van de "buitenwereld".
- Mogelijke andere slachtoffers te signaleren.
- Eenduidige afspraken te maken over de aanpak van de situatie.

Aandachtspunten en overwegingen bij het informeren van het team:

- *Zorg dat alle teamleden aanwezig kunnen zijn. De aangeklaagde is niet aanwezig, maar zal (achteraf) schriftelijk geïnformeerd dienen te worden over de globale inhoud.*
- *Overweeg welke andere personeelsleden moeten worden uitgenodigd, zoals vaste invalkrachten.*
- *Informeer afwezigen en zieken persoonlijk over wat is besproken.*
- *Overweeg of er deskundigen van buitenaf bij aanwezig moeten zijn.*
- *Nodig de teamleden liefst mondeling uit.*
- *Geef tijdens de vergadering feitelijke informatie over de melding en de tot nu genomen stappen en de nog te nemen stappen. Geef aan wat de verwachtingen naar de teamleden zijn.*
- *Biedt ruimte voor emoties, vragen, laat stoom af blazen.*
- *Maak afspraken over de omgang met de buitenwereld: -bij vragen van derden doorverwijzen naar de directeur, -geen uitspraken naar de pers, -geen contact met de aangeklaagde.*
- *Organiseer opvang voor leidsters die daaraan behoefte hebben.*

Omgaan met de media²

Het is ten aanzien van incidenten voor medewerkers niet toegestaan informatie te verstrekken aan de media, in welke vorm dan ook. Er wordt in alle gevallen doorverwezen naar de communicatiemedewerker van het bestuur bureau en contact opgenomen met de directeur/bestuurder. Binnen H³O is een communicatiehandboek waarin paragraaf 5.3 beschrijft op welke wijze wordt omgegaan met media bij calamiteiten. Deze procedure wordt gevolgd.

Instellen van een onderzoek

1. De directeur draagt zorg voor een zorgvuldige procedure van onderzoek en legt een dossier aan.
2. Bij vermoeden van misbruik door een medewerker wordt altijd aangifte gedaan bij de politie. Bij het interne onderzoek laat de coördinator zich adviseren door de politie. Ouders kunnen natuurlijk ook los van H³O beslissen onmiddellijk aangifte te doen.
3. De directeur stelt binnen maximaal 2 werkdagen na de melding een commissie van onderzoek in. De commissie bestaat uit 3 personen, twee interne en een extern deskundige. De leden van de onderzoekscommissie hebben een geheimhoudingsplicht uit hoofde van hun verantwoordelijkheid als lid van de commissie van onderzoek.
4. De commissie voert het intern onderzoek uit en adviseert de directeur op grond van de resultaten van het onderzoek over de te nemen maatregelen.
5. De termijn voor intern onderzoek bedraagt maximaal 3 weken.

Procedure van onderzoek

- a. De commissie vraagt de ouders de door hen bemerkte reactie van het kind weer te geven. Indien het kind in staat is om zelf de toedracht te verwoorden, wordt altijd na overleg met de ouders, het kind door de commissie gehoord.
- b. De onderzoekscommissie hoort de betrokken medewerker. De toedracht van zaken volgens de medewerker wordt vastgelegd. De medewerker wordt geïnformeerd over het verder verloop van de procedure.

² bron: GGD Flevoland

- c. De commissie voert binnen maximaal 2 weken nadat zij is ingesteld gesprekken met alle betrokken personen. Op basis van deze eerste gesprekken adviseert de commissie het College van Bestuur over de te nemen voorlopige maatregelen voor het kind en de medewerker, voor zover dit nog niet is gebeurd.
- d. Van de gesprekken wordt een schriftelijk verslag gemaakt, dat door de geïnterviewde moet worden goedgekeurd.
- e. Alle verslagen worden gebundeld en voorzien van advies overhandigd aan het College van Bestuur. Deze informatie is geheim.

Stap 5: Handelen naar aanleiding van het onderzoek

- a. **Rehabilitatie**
Wanneer het College van Bestuur constateert dat er op grond van het verrichte onderzoek geen aanleiding is aan te nemen dat seksueel misbruik heeft plaatsgevonden, wordt de betrokken medewerker die voor de duur van het onderzoek geschorst is of op non-actief gesteld, door het College van Bestuur in eren in zijn functie hersteld. In een dergelijke situatie kan het in het belang van de medewerker of in het algemeen belang wenselijk zijn de betreffende medewerker binnen de organisatie over te plaatsen.
- b. **Inschakelen van politie en justitie**
Het College van Bestuur doet, wanneer het rapport van de onderzoekscommissie hiertoe aanleiding geeft, formeel aangifte van seksueel misbruik bij het Openbaar Ministerie.
- c. **Waarschuwing**
Het College van Bestuur kan besluiten tot het geven van een schriftelijke waarschuwing, onder mededeling dat herhaling arbeidsrechtelijke gevolgen heeft.
- d. **Arbeidsrechtelijke maatregelen**
Wanneer het College van Bestuur constateert dat er op grond van het verrichte onderzoek aanleiding is om aan te nemen dat seksueel misbruik heeft plaatsgevonden, neemt het College van Bestuur maatregelen van arbeidsrechtelijke aard, zoals ontslag wegens een dringende reden op grond van art. 677 en art. 678 boek 7 BW, of ontbinding van de arbeidsovereenkomst via de kantonrechter (art. 685 boek 7 BW)

Alle beslissingen worden zorgvuldig afgewogen en geregistreerd door de directie.

Stap 6: Nazorg bieden en evalueren

Het is aan het einde van de procedure belangrijk om nazorg te bieden aan alle betrokkenen. Daarnaast moet de procedure goed geëvalueerd worden.

Nazorg: voor betrokken ouders en kinderen kan er door middel van een ouderavond met daarbij deskundigen georganiseerd worden. Ook kunnen zij doorverwezen worden naar meer specifieke hulpverlening. Voor advies kan de GGD benaderd worden.

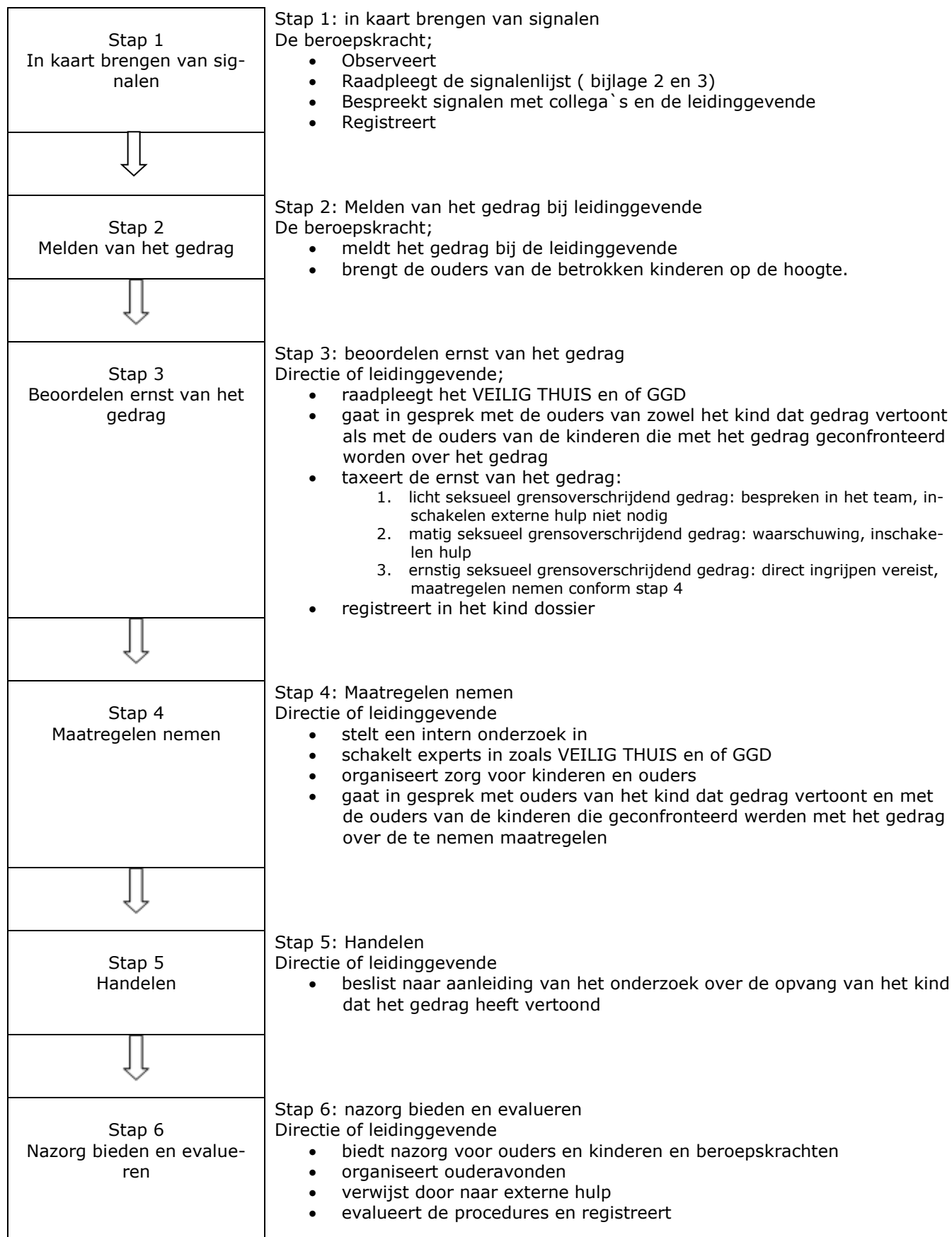
Niet alleen voor de ouders en kinderen is er nazorg nodig maar ook voor de overige beroepskrachten. Dit kan gebeuren in een teamoverleg maar ook individueel. Zeker voor de beroepskrachten die getuige zijn geweest van de mishandeling is een gesprek op individuele basis nodig om het gebeuren goed te verwerken. Zij zullen kampen met gevoelens van onmacht, verdriet, schaamte en schuldgevoel. Wanneer nodig kan hen professionele hulp geboden worden.

Evalueren: De directeur of het bestuur is verantwoordelijk voor de evaluatie van het gehele proces;

- De directeur evalueert met de commissie van onderzoek dat wat er gebeurd is en de procedures die gevolgd zijn.
- Zo nodig wordt de zaak ook doorgesproken met andere betrokkenen
- Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en of procedures aangebracht

- Geanonimiseerde gegevens met betrekking tot het vermoeden van kindermishandeling worden geregistreerd. Deze gegevens worden door de directie op een centraal punt (bestuurskantoor) bewaard en worden eenmaal per jaar aan de gemeente verstrekt.
- Blijf alert op signalen mogelijk zijn er meer slachtoffers

Stappenplan bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Route bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Stap 1: In kaart brengen van signalen

Tussen kinderen onderling kan er sprake zijn van grensoverschrijdend gedrag. Een of meerdere kinderen in de groep kunnen dit gedrag vertonen en andere kinderen in de groep hier mee confronteren of er slachtoffer van maken. Signalen van grensoverschrijdend gedrag moeten zeer serieus genomen worden.

Signalen zijn soms niet duidelijk, in enkele gevallen weer overduidelijk. Belangrijk is om deze signalen in het team te bespreken en met elkaar het signaal te beoordelen. Ook kunnen zij met elkaar onderzoeken wat zij bij de kinderen merken.

Om de signalen te onderbouwen kunnen de volgende acties genomen worden;

- raadplegen van de signalenlijst in bijlage 2 en 3
- bespreken van de signalen met directe collega's, aandachtsfunctionaris of leidinggevende
- een gesprek aangaan met de leidinggevende

Wanneer er uit de signalen geconcludeerd wordt moet de leidinggevende en de aandachtsfunctionaris, voor zover zij nog niet op de hoogte zijn, geïnformeerd worden. Ook bij twijfel moeten zij op de hoogte gebracht worden.

Leg de mogelijke signalen vast in het kind dossier!

Stap 2: Melden van het gedrag

Als er na het in kaart brengen van de signalen van grensoverschrijdend gedrag bij kinderen onderling aannames zijn dat dit mogelijk aan de hand is in de groep dient zoals beschreven in stap 1 de leidinggevende op de hoogte gebracht te worden.

De ouders van de kinderen die het gedrag vertonen of ermee zijn geconfronteerd moeten op de hoogte worden gebracht.

Alle gegevens die er verzameld zijn rondom het vermoeden moeten goed geregistreerd worden in het kinddossier. Daarin moeten ook de genomen stappen worden opgenomen.

Stap 3: Beoordelen ernst van het gedrag

De leidinggevende samen met de aandachtsfunctionaris is verantwoordelijk voor een eerste beoordeling van de voorgelegde situatie. In eerste instantie zal de medewerker die het gedrag gemeld heeft een gesprek hebben over de signalen evenals eventuele collega's. Ook kan het VEILIG THUIS, ZAT of de GGD worden ingeschakeld om signalen te interpreteren en de ernst ervan inschatten.

Als er aan de hand van de signalen en de gesprekken de conclusie wordt getrokken dat dit gedrag geen gezond en leeftijdsadequaat gedrag is wordt er verder gekeken naar de mate van ernst van dit gedrag. Dit kan onderverdeeld worden in drie categorieën.

1. Licht seksueel grensoverschrijdend gedrag; dit gedrag kan worden gezien als noodzakelijke stap om normen en waarden te leren kennen. Dit gedrag zal bij veel kinderen op bepaalde momenten in de ontwikkeling voorkomen. De pedagogisch medewerker moet dit gedrag begrenzen en bespreken met kinderen evenals de ouders.
2. Matig seksueel grensoverschrijdend gedrag; is ontoelaatbaar en hierbij is het belangrijk een duidelijke verbod in te stellen. Aan het kind moet worden uitgelegd dat het niet mag en waarom niet. De kinderen die dit betreft moeten goed geobserveerd worden. Daarnaast is het belangrijk met deze kinderen in gesprek te blijven maar

ook met de ouders . De leidinggevende of aandachtsfunctionaris overlegt met het VEILIG THUIS of het ZAT of externe hulp noodzakelijk is.

3. Ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag; wanneer dit gedrag zich openbaart dient er direct te worden ingegrepen. Er moeten maatregelen getroffen worden waardoor gegarandeerd kan worden dat dit gedrag niet meer kan voorvallen. Bij ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag moet de directie ingeschakeld worden en moet stap 4 worden gezet.

Bij alle vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag moeten de ouders van het kind dat het gedrag vertoont en de ouders van het kind dat met dit gedrag geconfronteerd is geïnformeerd worden. Houdt hierbij rekening met het feit dat seksueel grensoverschrijdend gedrag een signaal kan zijn van onderliggende problematiek! Dit gesprek moet gevoerd worden door de aandachtsfunctionaris met de pedagogisch medewerker.

Alle signalen en stappen moeten goed worden vastgelegd in het kind dossier.

Stap 4: Maatregelen nemen

De aandachtsfunctionaris samen met de directeur bepalen welke maatregelen genomen moeten worden wanneer er sprake is van grensoverschrijdend gedrag.

De maatregelen die genomen kunnen worden zijn;

- Een intern onderzoek. Voor dit onderzoek is het belangrijk dat er met verschillende disciplines samen gewerkt wordt. Hierbij moet gedacht worden aan de GGD, het zorgadviesteam (ZAT) en het VEILIG THUIS. Wanneer er sprake is van ernstige zaken is het goed om een onderzoeksteam samen te stellen waarvan vertegenwoordigers van H3O en externe deskundigen deel uitmaken. Het incident wordt door dit team onderzocht, vanuit het team wordt er advies gegeven aan de directie. In zeer ernstige gevallen is het raadzaam om een draaiboek aan te leggen om daarin alle stappen van te voren te bespreken.
- Gedacht moet worden aan de ondersteuning van de kinderen en hun ouders, zij hebben wellicht behoefte aan een informatieavond, en de kinderen kunnen behoefte hebben aan gesprekken met de medewerkers, dit moet per geval goed bekeken worden.
- Als kinderopvangorganisatie is een excuus op zijn plaats, het is vervelend dat op een van de locaties dit heeft kunnen gebeuren en ouders zullen wellicht hun vertrouwen in de organisatie kunnen verliezen. Belangrijk is om aan te geven wat we als organisatie zullen doen om dit in de toekomst te voorkomen.
- Voor sommige ouders en kinderen is het nodig om professionele hulp aan te bieden. Zeker wanneer kinderen er direct bij betrokken zijn geweest. Met name emotionele begeleiding van de direct betrokken ouders en kinderen is noodzakelijk.
- Wanneer het seksueel grensoverschrijdende gedrag tot uiting is gekomen door handelingen uit te voeren bij andere kinderen in de opvanggroep dan is het noodzakelijk om in gesprek te gaan met de ouders van de dader en het slachtoffer. Van belang is om gezamenlijk tot een oplossing te komen. Let hierbij op dat het voor beide ouderparen een nare situatie is en ze beiden bezorgd zijn over wat er met hun kinderen gebeurt is. Gezamenlijk moet er gezocht worden naar een oplossing, uiteindelijk neemt H3O de beslissing over wat er gaat gebeuren, wel moet dit goed besproken worden met de ouders met duidelijke argumenten.
- Vergeet niet het kind dat grensoverschrijdend gedrag heeft vertoond af te schermen en te beschermen van de groep.

De aandachtsfunctionaris draagt zorg voor een zorgvuldige procedure en registreert de genomen stappen in het dossier.

Stap 5: Handelen

Na alle eerder genoemde stappen moet er uiteindelijk ook gehandeld worden richting het kind met het vertoonde gedrag met daarbij voor ogen houdend dat het in het belang van het kind en de

rest van de groep is. Er dient zorgvuldig gehandeld te worden in opvolging van het onderzoek naar het incident en naar het advies dat het interne onderzoeksteam (stap 4) geeft. Er zijn verschillende mogelijkheden om te handelen.

- Het kind blijft op de groep; wanneer blijkt uit onderzoek dat er geen kans op herhaling van het gedrag is en er geen bedreigende situatie is voor de andere kinderen op de groep kan er besloten worden om het kind op de groep te laten. Dit moet echter wel gebeuren in overleg met de betrokken ouders.
- Het kind gaat naar een andere groep; in sommige gevallen is het beter om een kind niet terug te laten keren naar de eigen groep in het belang van het kind zelf of van de rest van de groep. Soms willend de ouders dit ook niet. In dat geval kan het wel binnen H3O blijven maar opgevangen worden op een andere locatie, voor zover daar mogelijkheden toe zijn, denk aan vervoer, groepsgroter e.d. Ook kan H3O ervoor kiezen om een andere kinderopvangorganisatie te benaderen om dit kind te plaatsen of de ouders adviseren een andere organisatie te benaderen.
- Het inzetten van hulp; vanuit het VEILIG THUIS kan er advies gegeven worden welke hulp het beste is voor dit kind, zeker wanneer het matige tot ernstige vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn is het raadzaam hier verder onderzoek naar te doen in overleg en samenwerking met de ouders.
- Melding doen bij het VEILIG THUIS; de aandachtsfunctionaris kan ook besluiten een melding te doen van dit gedrag bij het VEILIG THUIS. Meestal staat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet op zichzelf en is het een teken dat er binnen het gezin of in ieder geval de leefwereld van het kind ook andere problematiek speelt.

De genomen stappen moeten wederom in het kind dossier worden bijgewerkt door de aandachtsfunctionaris.

Stap 6: Nazorg bieden en evalueren

De aandachtsfunctionaris en de directeur van de locatie zijn samen verantwoordelijk voor een goede afronding van deze gebeurtenis. De directeur moet het personeel persoonlijk informeren over de genomen stappen en de genomen maatregelen. Met name ook de maatregelen die genomen moeten worden om te voorkomen dat dit weer op een groep kan plaatsvinden, al is het nooit helemaal uit te sluiten.

Ook de ouders moeten middels een brief of een ouderbijeenkomst geïnformeerd worden. Ook aan deze groep moeten de genomen maatregelen ter voorkoming van dit soort incidenten, maar ook de maatregelen die genomen zijn ten op zichte van het kind, blijft het op de groep etc.

Tevens moet er rekening gehouden worden met de media, wanneer zo`n dergelijk incident plaatsvindt is er grote kans dat de media erop af komt.

Het is belangrijk het proces te evalueren;

- De directeur, aandachtsfunctionaris en de teamleden bespreken wat er is gebeurd en de genomen stappen.
- Wanneer het nodig is kan de zaak ook worden besproken met andere betrokkenen.
- Er moet goed gekeken worden of de procedure zoals die hierboven is besproken voldoet of dat er aanpassingen in het beleid moeten komen. (dit moet gemeld worden bij een van de coördinatoren)
- Geanonimiseerde gegevens met betrekking tot het seksueel grensoverschrijdend gedrag moeten geregistreerd worden. Deze gegevens moeten eenmaal per jaar (1 mei) aan de gemeente worden verstrekt.

Bijlage 1 Informatie over Bureau Jeugdzorg en het Advies & Meldpunt Kindermishandeling

Sinds januari 2003 is het VEILIG THUIS opgenomen als onderdeel van het Bureau Jeugdzorg. Op dit moment kunnen het Bureau Jeugdzorg en het VEILIG THUIS echter afzonderlijk van elkaar benaderd worden. Onder druk van de nieuwe Wet op de jeugdzorg zal de toegang naar het Bureau Jeugdzorg in 2005 enigszins anders geregeld worden. De wijze van aanmelding is nu als volgt.

Werkwijze bureau jeugdzorg

Bureau Jeugdzorg biedt informatie, advies, begeleiding en hulp aan jongeren tot 18 jaar en hun ouders en/of verzorgers, beroepskrachten of andere betrokkenen op psychosociaal of opvoedkundig gebied. Daarnaast is het Bureau Jeugdzorg de toegang tot de geïndiceerde jeugdhulpverlening en zorgt het indien nodig voor een adequate doorverwijzing naar andere vormen van zorg.

Wanneer men zich als beroepskracht/overleggroep zorgen maakt over een kind of jongere kan men hem/haar en/of de verzorgers doorverwijzen naar Bureau Jeugdzorg als de verzorgers zelf hulp willen. Indien uit de aanmelding blijkt dat er een hulpvraag is, volgt een screening. In dit gesprek wordt samen met de cliënt bekeken wat de problemen zijn en wat de hulpvraag is. Van dit gesprek wordt een verslag gemaakt. Het screeningsverslag wordt intern besproken in een multidisciplinair team. Hier wordt beoordeeld welke hulp nodig is. Er wordt een advies gegeven over het vervolgtraject. Dit advies wordt met de cliënt besproken.

Wanneer er geen vrijwillige hulpverlening op gang komt, dan wordt besproken met de beroepskracht/overleggroep hoe de jongere het beste geholpen kan worden en of een onderzoek door het VEILIG THUIS of de Raad voor de Kinderbescherming nodig is.

Werkwijze VEILIG THUIS (Advies- en Meldpunt Kindermishandeling)

Het VEILIG THUIS streeft ernaar zo laagdrempelig mogelijk te werken en kan telefonisch benaderd worden door allerlei mensen die zich zorgen maken over de situatie van bepaalde kinderen. Dit kunnen mensen zijn die beroepshalve met kinderen te maken hebben, maar ook burens of familieleden. Voor beroepsbeoefenaren, zoals pedagogisch medewerkers, leerkrachten, huisartsen en JGZ-medewerkers, is het mogelijk om anoniem te melden. Via het VEILIG THUIS wordt de naam van de melder dan niet bekend gemaakt bij het kind, diens gezin of derden.

Na een telefonisch contact zijn er drie mogelijkheden:

Advies

Hierbij worden geen gegevens geregistreerd over het betreffende kind of gezin. Het VEILIG THUIS komt niet in actie in de richting van het kind waarover melding is gedaan.

Consult

Ook dit richt zich op degene die belt. Het consult richt zich op het uitvoeren van een advies. De consultvrager wordt begeleid in de, op advies van het VEILIG THUIS, te nemen stappen. Er wordt geen actie ondernomen door het VEILIG THUIS richting kind/gezin waarover melding is gedaan en er worden geen gegevens geregistreerd. Er kan wel een dossier op naam van de consultvrager worden aangelegd.

Melding

Hierbij neemt het VEILIG THUIS alle gegevens op over het kind of het gezin waar melding over wordt gemaakt. Hierop volgt intern een intakeoverleg, waarbij een vertrouwensarts aanwezig is. In dit overleg wordt besloten of het VEILIG THUIS verantwoordelijkheid moet nemen voor de gemelde situatie. De melder krijgt bericht of de zaak is aangenomen en het VEILIG THUIS verantwoordelijkheid neemt.

Uitgangspunt bij een melding is om zo min mogelijk buiten de ouders/verzorgers om te opereren en zo snel mogelijk contact te leggen met hen zelf (binnen vier tot zes weken). Alleen indien het belang van het kind zich hiertegen verzet wordt dit contact uitgesteld en in eerste instantie huisarts, school en dergelijke benaderd.

Adviezen en hulp door Bureau Jeugdzorg en VEILIG THUIS zijn gratis.

Bijlage 2 Signalenlijst kindermishandeling 0-4 jarigen

Voorwoord

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalen lijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stress indicatoren, die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (chtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort). Hoe meer signalen van deze lijst een kind te zien geeft, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen! Om na signalering een volgende stap te kunnen zetten, is het aan te bevelen dat een organisatie beschikt over een handleiding ten aanzien van kindermishandeling. De signalenlijst kan dan als bijlage aan de handleiding worden toegevoegd.

De signalen die in deze lijst worden vermeld, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Aan het einde van de lijst zijn nog enkele signalen opgenomen die meer specifiek zijn voor seksueel misbruik. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van het gezin erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd.

U kunt ook altijd overleggen met het VEILIG THUIS over signalen die u zorgen baren, bijvoorbeeld blauwe plekken op vreemde plaatsen.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling
- schijnbare achterstand in verstandelijk ontwikkeling
- regressief gedrag
- niet zindelijk op leeftijd waarvan men het verwacht

Relationele problemen

ten opzichte van de verzorgers:

- totale onderwerping aan de wensen van de verzorgers
- sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de verzorgers
- onverschilligheid ten opzichte van de verzorgers
- kind is bang voor verzorger
- kind vertoont heel ander gedrag als verzorgers in de buurt zijn

ten opzichte van andere volwassenen:

- bij oppakken houdt het kind zich opvallend stijf
- bevrozing bij lichamelijk contact
- allemansvriend
- lege blik in ogen en vermijden van oogcontact
- waakzaam, wantrouwend

ten opzichte van andere kinderen:

- speelt niet met andere kinderen
- is niet geliefd bij andere kinderen
- wantrouwend
- terugtrekken in eigen fantasiewereld.

Gedragsproblemen

- plotselinge gedragsverandering
- geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel
- labiel, nerveus
- depressief
- angstig
- passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos
- agressief
- hyperactief
- niet lachen, niet huilen
- niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn
- eetproblemen
- slaapstoornissen
- vermoeidheid, lusteloosheid

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- blauwe plekken
- krab-, bijt- of brandwonden
- botbreuken
- littekens

Voedingsproblemen

- ondervoeding
- voedingsproblemen bij baby's
- steeds wisselen van voeding
- veel spugen
- matig groeien, ondanks voldoende hoeveelheid voeding
- weigeren van voeding
- achterblijven in lengtegroei

Verzorgingsproblemen

- slechte hygiëne
- ernstige luieruitslag
- onvoldoende kleding
- onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg
- veel ongevallen door onvoldoende toezicht
- herhaalde ziekenhuisopnamen
- recidiverende ziekten door onvoldoende zorg
- traag herstel door onvoldoende zorg

3. Kenmerken verzorgers/gezin

Verzorger/kind relatiestoornis

- verzorger draagt kind als een 'postpakketje'
- verzorger troost kind niet bij huilen
- verzorger klaagt overmatig over het kind
- verzorger heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- verzorger toont weinig belangstelling voor het kind

Signalen verzorger

- geweld in eigen verleden
- apathisch en (schijnbaar) onverschillig
- onzeker, nerveus en gespannen
- onderkoeld brengen van eigen emoties
- negatief zelfbeeld
- steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping')
- afspraken niet nakomen
- kind opeens van peuterspeelzaal/kinderdagverblijf afhaken
- aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- verzorger met psychiatrische problemen
- verslaafde verzorger

Gezinskenmerken

- 'multi-problem' gezin
- ouder die er alleen voorstaat
- regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- isolement
- vaak verhuizen
- sociaaleconomische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, et cetera
- veel ziekte in het gezin
- draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- verwondingen aan genitaliën
- vaginale infecties en afscheiding
- jeuk bij vagina en/of anus
- problemen bij het plassen
- recidiverende urineweginfecties
- pijn in de bovenbenen
- pijn bij lopen en/of zitten
- seksueel overdraagbare ziekten

Relationele problemen

- angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder

Gedragsproblemen

afwijkend seksueel gedrag:

- excessief en/of dwangmatig masturberen
- angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact
- niet leeftijdsadequaat seksueel spel
- niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit
- angst om zich uit te kleden
- angst om op de rug te liggen
- negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam
- schrikken bij aangeraakt worden
- houterige motoriek (onderlichaam 'op slot')
- geen plezier in bewegingsspel

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader (sommige kinderen, met name jongens kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan)
- opstandigheid
- angst
- negatief zelfbeeld
- passiviteit en teruggetrokkenheid
- zichzelf beschuldigen
- verlegenheid

Problemen in sociaal gedrag en competentie

- wantrouwen ten aanzien van de omgeving
- gebrek aan sociale vaardigheden

Bijlage 3 Signalenlijst kindermishandeling 4-12 jaar

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd *en/of* misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stress-indicatoren, die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (chtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort). Hoe meer signalen van deze lijst een kind te zien geeft, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen!

De signalen die in deze lijst vermeld worden, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van het gezin erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van verzorgers en gezin genoemd.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele *en/of* cognitieve ontwikkeling
- schijnbare achterstand in verstandelijke ontwikkeling
- regressief gedrag
- niet zindelijk

Relationele problemen

ten opzichte van de verzorgers:

- totale onderwerping aan de wensen van de verzorgers
- sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de verzorgers
- onverschilligheid ten opzichte van de verzorgers
- kind is bang voor verzorger
- kind vertoont heel ander gedrag als verzorgers in de buurt zijn

Relationele problemen

ten opzichte van andere volwassenen:

- bevrozing bij lichamelijk contact
- allemansvriend
- lege blik in de ogen en vermijden van oogcontact
- waakzaam, wantrouwend

Relationele problemen

ten opzichte van andere kinderen:

- speelt niet met andere kinderen
- is niet geliefd bij andere kinderen
- wantrouwend
- terugtrekken in eigen fantasiewereld.

Gedragsproblemen

- plotselinge gedragsverandering
- labiel, nerveus gespannen
- depressief
- angstig
- passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos
- agressief
- hyperactief
- destructief
- geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel
- vermoeidheid, lusteloosheid
- niet huilen, niet lachen
- niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn
- schuld- en schaamtegevoelens
- zelf verwondend gedrag
- eetproblemen
- anorexia / boulimia
- slaapstoornissen
- bedplassen / broekpoepen

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- blauwe plekken
- krab-, bijt- of brandwonden
- botbreuken
- littekens

Verzorgingsproblemen (specifiek voor verwaarlozing)

- slechte hygiëne
- onvoldoende kleding
- onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg
- veel ongevallen door onvoldoende toezicht
- herhaalde ziekenhuisopnamen
- recidiverende ziekten door onvoldoende zorg
- traag herstel door onvoldoende zorg

Overige medische signalen

- ondervoeding
- achterblijven in lengtegroei
- psychosomatische klachten (buikpijn, misselijkheid, hoofdpijn, etc.)

3. Kenmerken verzorgers / gezin

Verzorger-kind relatiestoornis

- verzorger troost kind niet bij huilen
- verzorger klaagt overmatig over het kind
- verzorger heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- verzorger toont weinig belangstelling voor het kind

Signalen verzorger

- geweld in eigen verleden
- apathisch en (schijnbaar) onverschillig
- onzeker, nerveus en gespannen
- onderkoeld brengen van eigen emoties
- negatief zelfbeeld
- steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping')
- afspraken niet nakomen
- kind opeens van buitenschoolse opvang afhaken
- aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- verzorger met psychiatrische problemen
- verslaafde verzorger

Gezinskenmerken

- 'multi-problem' gezin
- verzorger die er alleen voorstaat
- regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- isolement
- vaak verhuizen
- sociaaleconomische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, et cetera
- veel ziekte in het gezin
- draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

4. Specifieke signalen bij seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- verwondingen aan genitaliën
- vaginale infecties en afscheiding
- jeuk bij vagina *en/of* anus
- problemen bij het plassen
- recidiverende urineweginfecties
- pijn in de bovenbenen
- pijn bij lopen *en/of* zitten
- seksueel overdraagbare ziekten

Relationele problemen

- angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder
- sterk verzorgend gedrag, niet passend bij de leeftijd van het kind (parentificatie)

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag

- excessief *en/of* dwangmatig masturberen
- angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact
- seksueel agressief en dwingend gedrag ten opzichte van andere kinderen
- niet leeftijdsadequaat seksueel spel
- niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit
- angst voor zwangerschap
- angst om zich uit te kleden
- angst om op de rug te liggen
- negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam
- schrikken bij aangeraakt worden
- houterige motoriek (onderlichaam 'op slot')
- geen plezier in bewegingsspel

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader (sommige kinderen, met name jongens kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan)
- alcohol- of drugsgebruik
- opstandigheid
- angst
- depressie
- negatief zelfbeeld
- passiviteit en teruggetrokkenheid
- zichzelf beschuldigen
- verlegenheid
- suïcidaliteit

Problemen in sociaal gedrag en competentie

- sociaal isolement: proberen thuissituatie geheim te houden en ondertussen aansluiting te vinden met leeftijdsgenoten (zonder ze mee naar huis te nemen)
- wantrouwen ten aanzien van de omgeving
- gebrek aan sociale vaardigheden

Schoolproblemen

- schooluitval
- moeite met concentreren
- overcompenseren (opvallend extra inzet op school)

Bijlage 4 Seksuele ontwikkeling van kinderen en seksueel overschrijdend gedrag

Seksualiteit is een wezenlijk onderdeel van de ontwikkeling van jeugdigen naar volwassenheid. Binnen de kinderopvangorganisatie verdienen thema's als intimiteit en seksualiteit professionele aandacht. Door op een goede manier aandacht te besteden aan het onderwerp seksualiteit kan de kinderopvangorganisatie niet alleen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen, maar ook bijdragen aan het voorkómen van grensoverschrijdende seksuele incidenten.

Kinderen die naar de kinderopvang gaan, moeten in de eerste plaats veilig zijn en zich ook zo voelen, ook op het gebied van seksualiteit. Daarnaast hebben zij, afhankelijk van hun leeftijd en situatie, ondersteuning nodig bij hun ontwikkeling op het gebied van intimiteit en seksualiteit. Wat door kinderen én beroepskrachten 'normaal' wordt gevonden op het gebied van seksualiteit is steeds aan verandering onderhevig. Veel meer dan vroeger speelt de beeldvorming in de media daarbij een rol.

Binnen de kinderopvangorganisatie is het belangrijk dat beroepskrachten de kennis hebben en over vaardigheden beschikken om kinderen in hun ontwikkeling te begeleiden en daarmee ook in hun seksuele ontwikkeling. Beroepskrachten vinden het vaak lastig jonge kinderen pedagogisch te begeleiden bij hun seksuele ontwikkeling. Hoe maak je het thema bespreekbaar en hoe voorkom je seksueel grensoverschrijdend gedrag? En, wat moeten beroepskrachten doen én laten bij vermoedens van seksueel grensoverschrijdend gedrag op de groep? Als beroepskrachten weten welke factoren binnen de groep seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden, kunnen ze hierop inspelen om ongewenst gedrag te voorkomen.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om seksueel gerichte aandacht tot uiting komend in non-verbaal, verbaal of fysiek gedrag, dat zowel opzettelijk als niet opzettelijk kan zijn. De gedragingen worden door het kind die ze ondergaat, als ongewenst ervaren. Meestal is er sprake van machtsongelijkheid tussen de kinderen. Degene die het ondergaat bepaalt of het gedrag ongewenst is. Dit kan van kind tot kind verschillend zijn. Bij seksuele intimidatie is er sprake van gedrag dat gekenmerkt wordt door eenzijdigheid, ongewenstheid of dwang.

Seksuele ontwikkeling van kinderen

Kinderen hebben seksuele gevoelens. Ieder kind maakt in zijn algemene ontwikkeling een seksuele ontwikkeling door. In zijn eigen tempo, wanneer hij daar aan toe is, verkent hij zijn eigen lichaam en dat van anderen. Kinderen zijn nieuwsgierig en stellen vragen over seks. Iedereen verstaat iets anders onder seksualiteit. Hierbij kan gedacht worden aan sensualiteit: opwinding, intimiteit, genieten en lichamelijkheid. Sensualiteit is het verkennen via de zintuigen. Bij uitstek iets wat jonge kinderen doen: in de mond stoppen, verkennen via de tast. Het verkennen van het lichaam van zichzelf en de ander via de tast, en de daarbij komende lustgevoelens. Dit klinkt onschuldig. Dat kan het ook zijn als het past in de ontwikkeling van dat kind en het andere kind als dat erbij betrokken is. Maar juist in de combinatie met een ander kan het fout gaan. Als er een groot leeftijdsverschil is tussen kinderen, zitten ze in verschillende ontwikkelingsfasen en hebben dus ook andere behoeftes.

Als twee kinderen van vier jaar samen doktertje spelen, doen ze dat omdat ze alle twee in dezelfde fase zitten: een fase waarin ze hun lichaam en gevoelens aan het ontdekken zijn. Een ouder kind, bijvoorbeeld van tien jaar dat met een kind van bijvoorbeeld vier jaar, doktertje speelt, scheelt in zijn seksuele ontwikkeling te veel jaar van het kind van vier

Bijlage 5. Ongewenste omgangsvormen beroepskracht

Begripsbepaling ongewenste omgangsvormen³

Ongewenste omgangsvormen komen tot uiting in verbaal, fysiek of ander non-verbaal gedrag. Dit gedrag kan zowel opzettelijk als onopzettelijk zijn, maar degene die hiermee wordt geconfronteerd ervaart het als ongewenst en onaangenaam.

Onder ongewenste omgangsvormen verstaan we handelingen van een groep of van een individu, die door een persoon, die deze handelingen als tegen zich gericht ziet, als vijandig, vernederend of intimiderend worden beschouwd⁴.

De volgende vormen van ongewenst gedrag kunnen zich voordoen: seksuele intimidatie, agressie en geweld, pesten en discriminatie. Een strikte afbakening van deze begrippen is niet mogelijk, want pesten kan een vorm van seksuele intimidatie zijn, discriminatie kan een vorm van agressie zijn enz..

Seksuele intimidatie

Seksuele intimidatie

Ongewenste seksuele toenadering, verzoeken om seksuele gunsten of ander verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag. Dit gedrag wordt door degene die het ondergaat, ongeacht sekse en/of seksuele voorkeur, ervaren als ongewenst en onplezierig. Seksuele intimidatie kan zowel opzettelijk als onopzettelijk zijn⁵.

Voorbeelden van verbale seksuele intimidatie:

- aanspreekvormen: Erica verbasteren tot Erotica; kinderen aanspreken met "Hé stuk!"
- dubbelzinnigheden: "Zo, heb jij een poes?"
- uitnodigingen met bijbedoelingen: "Je mag met ons meedoen, als we je onderbroek mogen zien".

Voorbeelden van fysieke seksuele intimidatie:

- handtastelijkheden, zoals rug strelen, vastpakken, op schoot trekken van oudere kinderen, tegen zich aan drukken, strelen, verkrachting;
- geslachtsdelen strelen of betasten boven of onder de kleding;
- weg versperren;
- uitkleden.

Voorbeelden van non-verbale seksuele intimidatie:

- bepaalde manieren van kijken: kind niet in de ogen kijken maar op borsthoogte; gluren; kind met de ogen uitkleden;
- confrontatie met (kinder-)porno;
- condoom/onderbroekje cadeau geven.

³ bron: GGD Flevoland

⁴ Ontleend aan definitie van FNV Bondgenoten.

⁵ Ontleend aan definitie PPSI.

Agressie en geweld

Agressie en geweld:

Voorvallen waarbij een kind psychisch of fysiek lastig gevallen, bedreigd of aangevallen wordt, onder omstandigheden die rechtstreeks verband houden met de kinderopvanglocatie.

Voorbeelden van agressie en geweld op de BSO zijn:

- fysiek geweld: schoppen, slaan, verwonden, vastgrijpen;
- psychisch geweld: chantage, irriteren, achtervolgen, vernederen;
- verbaal geweld: schelden, treiteren, dreigen;

Pesten

Pesten:

Pesten is het systematisch uitoefenen van psychisch, fysiek of seksueel geweld door één persoon of groep tegen meestal één ander, die niet (meer) in staat is zich zelf te verdedigen⁶.

Voorbeelden van pesten:

- psychisch: luid lachen of schreeuwen als iemand binnen komt, negeren, voortdurend onderbreken, afkeurende blikken of gebaren, luide zuchten slaken, geruchten verspreiden, roddelen, dreigen, belachelijk maken;
- fysiek: mishandelen;
- seksueel: obscene scheldwoorden, seksuele verzoeken of handtastelijkheden, aanranding, verkrachting.

Discriminatie

Discriminatie:

Het zich in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, opzettelijk beledigend uitlaten over een groep mensen wegens hun sekse, ras, godsdienst of levensovertuiging⁷.

Discriminatie kan plaats vinden op grond van uiterlijk, huidskleur, geloofsovertuiging, geslacht, seksuele voorkeur enz.

Seksuele intimidatie⁸

Verbod op seksueel misbruik

De medewerker zal zich ervan onthouden het kind te bejegenen op een wijze die het kind in zijn waardigheid aantast. Seksuele handelingen en intieme relaties in de contacten met het kind zijn onder geen beding geoorloofd en worden beschouwd als seksueel misbruik. Dit omvat onder meer een verbod om het kind op zodanige wijze aan te raken dat het kind en/of de medewerker deze aanraking naar redelijke verwachting als seksueel of erotisch van aard zal ervaren. De medewerker mag ook niet ingaan op seksuele en/of toenaderingspogingen van het kind, ook al verlangt het kind dat of nodig is daartoe uit.

⁶ Ontleend aan definitie van pesten door B.v.d.Meer, 1997.

⁷ Ontleend aan definitie ARBO-wetgeving en Mandemakers ea, 1994)

⁸ bron: hoofdstuk 2 t/m 2.3 zijn gebaseerd op het protocol van stichting 2Samen, Den Haag 2005

Bijlage 6 Observatieformulier

Bij een vermoeden van kindermishandeling ga je eerst deze vragenlijst na om er achter te komen of je ongerustheid gegrond is.

Jongen/meisje	
Geboortedatum	
Kinderopvanglocatie	
Groep	
Naam pedagogisch medewerkers	

Sinds wanneer is het kind op de kinderopvanglocatie?	
Sinds wanneer vertoont het kind opvallend gedrag?	
Beschrijf het opvallende gedrag	
Hoe is het contact met andere kinderen in de groep?	
Hoe is het contact met volwassenen?	
Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind?	
Hoe is de algehele ontwikkeling van het kind (verstandelijk, sociaal, emotioneel, motorisch)	
Hoe is het contact tussen kind en verzorgers?	
Hoe is het contact tussen verzorgers en pedagogisch medewerkers?	
Zijn er bijzonderheden over het gezin te melden? Vermeld indien mogelijk ook de bron.	
Is er de laatste tijd iets in het gedrag of in de situatie van het kind veranderd?	
Wat is bekend over eventuele broertjes of zusjes?	

Bijlage 7 Gesprekspunten overleggroep

Wanneer de vragenlijst reden geeft tot ongerustheid, kunnen de onderstaande punten in de gespreksgroep besproken worden.

Algemene gegevens:

Jongen/meisje
Leeftijd in jaar en maanden
Aantal dagen/dagdelen op de kinderopvanglocatie
Op de kinderopvanglocatie sinds
Aantal en leeftijd broertjes en zusjes
Informatie bij aanmelding

Gegevens over de ontwikkeling

Hoe is de motorische ontwikkeling?
Hoe is de verstandelijke ontwikkeling?
Hoe is de sociaal-emotionele ontwikkeling?

Algemene gegevens over de kinderopvanglocatie:

Grootte van de groep
Verdeling naar leeftijd
Aantal pedagogisch medewerkers

Algemene informatie over het gedrag van het kind

Hoe verloopt het contact met de leiding?
Hoe verloopt het contact met andere kinderen?
Welke positie neemt het kind in de groep in?
Hoe verloopt het halen/brengen?
Denkt u/ weet u of het kind het naar zijn zin heeft?
Wat doet het kind graag, waar speelt het kind mee?
Zijn er observatieverslagen uit het verleden?

Specifieke informatie over het opvallende gedrag van het kind op de kinderopvanglocatie

Welk gedrag neemt u waar? Beschrijf dit gedrag.
Hoe lang doet dit gedrag zich al voor?
Weet u een concrete aanleiding die eraan vooraf ging? Waar gebeurde dit?
Hoe vaak komt dit gedrag voor? Elke keer wanneer het kind aanwezig is? Meerdere keren op een dagdeel? Af en toe? Hoe vaak precies?
Op welke momenten en/of in welke situaties komt het gedrag voor?
Hoe heeft u tot nu toe gereageerd op het opvallende gedrag? Wat was het effect?

Gegevens over de woon/thuissituatie

Herkennen de ouders het hierboven beschreven gedrag?
Vertoont het kind dit gedrag ook thuis? Zo ja, hoe vaak?
Vertoont het kind het gedrag ook in andere situaties? Zo ja, welke?
Hoe gaan de verzorgers om met dit gedrag?
Wat is het effect van de manier waarop verzorgers met het gedrag omgaan?
Hoe is de relatie van het kind met de andere gezinsleden?

Factoren kind, verzorgers, kinderdagverblijf, BSO

Zet de factoren op een rijtje die van invloed kunnen zijn op het gedrag vanuit het kind, het gezin en de kinderopvanglocatie.

Bijlage 8 Aandachtspunten voor een gesprek met verzorger(s)

Het doel van een gesprek is om de zorgen over datgene is waargenomen bij het kind, aan gedrag of concrete lichamelijke verschijnselen, met de verzorger(s) te delen.

Houd de volgende uitgangspunten in de gaten:

- Bespreek wat je waarneemt bij het kind, bespreek niet je vermoedens.
- Ga er van uit dat verzorger(s) het beste voor hun kinderen willen en dat is ook wat jij wilt: daar zit jullie gemeenschappelijke noemer.

Je hoeft geen schuldvraag aan de orde te stellen; je doet een beroep op de zorg van verzorger(s) voor hun kind. Omdat de verzorger(s) hun kind een aantal dagen per week aan jou toevertrouwen, ben jij een belangrijk persoon voor het kind en de verzorger(s). Het is dus logisch om de zorgen over het kind te delen. Dit delen van zorgen is een proces en vraagt om een procesmatige aanpak.

Fases in een procesmatige aanpak

1. Afwegingen vóór het gesprek:

- Voer je het gesprek met de verzorger(s) alleen of samen (dit laatste heeft de voorkeur) met een vertrouwenspersoon/leidinggevende /directielid?
- Nodig je beide verzorgers expliciet samen uit, leg je deze keuze voor aan één verzorger, of laat je dit aan de verzorgers over?

2. Spreek de zorg om het kind uit:

Ik heb je kind nu (aantal) keer/maanden gezien/in de groep. Ik maak me zorgen over een aantal dingen die ik graag met jou/jullie zou willen bespreken. Is dit goed?

3. Bespreek een voor een de signalen aan de hand van onderstaande punten:

- Beschrijf het signaal in concrete lichamelijke verschijnselen of waarneembaar gedrag: 'Het is mij opgevallen dat jullie kind 's morgens vaak komt met hele volle vieze luiers en ook luierslag heeft die maar niet over lijkt te gaan; Jullie kind speelt in de poppenhoek vaak seksuele handelingen na met de poppen en hij/zij doet dit als volgt...'En dan vul je concrete waarnemingen in.
- Vraag of dit signaal herkend wordt: Is jullie dit wel eens opgevallen? Gebeurt dit thuis ook wel eens? Hoe lang is dit al zo? In welke situaties gebeurt dit?'
- Vraag of ouders een idee hebben waar dit vandaan komt: Hebben jullie enig idee waar dit vandaan komt? Wat vinden jullie ervan?
- Spreek (indien nodig) je zorg uit over dit signaal: 'Ik maak me er toch zorgen over dat jullie kind dit doet/heeft.'

1. De verzorger(s) delen de zorg

2. De verzorger(s) nemen de zorg over

Aandachtspunten:

- Gebruik niet het woord signaal, maar beschrijf concrete lichamelijke verschijnselen of waarneembaar gedrag.
- Leg de nadruk op het delen van zorg, niet op het beschuldigen/verdenken van de verzorger(s).

Zorgen delen

Je kunt zorgen niet delen met de verzorger(s), wanneer het niet de zorgen van beide partijen zijn. Het kan geruime tijd in beslag nemen om zover te komen. Wanneer de verzorger(s) datgene wat je hebt waargenomen absoluut (nog) niet kunnen waarnemen, is het van het grootste belang om bij dit onderdeel stil te blijven staan en niet de volgende fase van het gesprek in te gaan.

Je kunt verzorger(s) in zo'n geval bijvoorbeeld vragen om het kind eens een tijdje te observeren en op te letten of ze dan toch het gedrag waarnemen dat jij als pedagogisch medewerker genoemd hebt. In een volgende afspraak kunnen jullie het er dan weer over hebben. Een andere mogelijkheid is te vragen of de verzorger(s) een ochtendje in de groep wil(len) komen kijken. Je kunt dan meteen aanwijzen welk gedrag je bedoelt. Neem hier de tijd voor. Want zolang verzorger(s) de signalen die jij met ze besproken hebt niet waarnemen, is delen van de zorg niet aan de orde.

Emoties

In deze fase kunnen emoties een grote rol spelen. De verzorger(s) kunnen bijvoorbeeld boos worden, zich tekort voelen schieten en zich hier schuldig over voelen of zich schamen over het door jou beschreven gedrag van hun kind. Bijvoorbeeld wanneer je masturbatiegedrag in de groep of seksueel gedrag in de poppenhoek hebt beschreven.

Verzorger(s) kunnen door hun emoties op heel verschillende manieren reageren. Daarom is het altijd verstandig om expliciet naar de reactie van de verzorger(s) te vragen. Bijvoorbeeld: 'Ik zie dat ik jullie ermee overrompel. Ik kan me voorstellen dat het moeilijk voor jullie is dat ik hier nu mee gekomen ben. Hoe ligt dit voor jullie?'

De verzorger(s) kunnen ook boos worden. Een manier om met boosheid of agressie om te gaan, is onder woorden te brengen wat je waarneemt en je eigen angst hiervoor (jezelf klein maken). 'Ik zie dat jullie boos zijn en ik vind dat moeilijk, het maakt mij onzeker.'

Wanneer je als pedagogisch medewerker persoonlijk geraakt bent door wat je gezien of gehoord hebt van het kind is het goed dit onder woorden te brengen. Zolang de emoties de overhand hebben, is er geen gelegenheid om de verzorger(s) concrete, zakelijke informatie te geven. Laat staan naar een volgende stap te gaan. Pas wanneer de emoties een plaats hebben gekregen, is er gelegenheid om de verzorger(s) concrete, zakelijke informatie te geven.

Verduidelijking vragen

Bij iedere fase is het van belang te vragen wat de verzorger(s) ervan vinden en of zij het genoemde herkennen. Vraag ook door als iets niet helemaal duidelijk is. 'Wat bedoel je daar precies mee? Begrijp ik goed dat je zegt dat...'

Er kunnen dus meerdere gesprekken nodig zijn voordat je als pedagogisch medewerker op één lijn zit met de verzorger(s) wat betreft het waarnemen van de door jou signaleerde verschijnselen en gedragingen van hun kind.

Het delen van de zorg en het overnemen van de zorg zijn dan de volgende stappen die de verzorger(s) moeten maken. Het is van groot belang om het waargenomen ook dan nog over langere tijd te volgen en bij te houden in een logboek. Hierin kun je ook de afspraken met de verzorger(s) bijhouden. De praktijk leert dat wanneer je deze fase eenmaal bereikt hebt, de verzorger(s) een belangrijke steun zijn in het verder zoeken naar een mogelijke oorzaak van het zorgwekkende gedrag van hun kind. Verzorger(s) kunnen dan meestal heel goed meedenken over de verdere hulp die zij denken nodig te hebben.

Bron: Mw. J.v.d. Berg, jeugdarts bij de afdeling jeugdgezondheidszorg, dienst OCW, gemeente Den Haag

Bijlage 9 Aandachtspunten in het contact met allochtone gezinnen

Vraag aan mensen wat hun gewoonten zijn. Niet alle allochtone gezinnen zijn hetzelfde.

Let er bij een eventueel huisbezoek op of bewoners hun schoenen aan hebben of dat de schoenen bij de voordeur staan. In Islamitische gezinnen kan het de gewoonte zijn om of op blote voeten of op sloffen in huis te lopen. Dit geldt dan ook voor gasten.

De echtgenoot en bij zijn afwezigheid de oudste zoon, is degene die de contacten naar de buitenwereld onderhoudt. Het is belangrijk om hem bij alles te betrekken.

Gastvrijheid is een groot goed. Er moet eerst iets gegeten of gedronken worden en een inleidend gesprek gevoerd worden voordat de reden van het huisbezoek ter sprake wordt gebracht. Probeer niet direct ter zake te komen. Dit wordt als onbeleefd onervaren.

Het verwoorden van de feiten in beelden en voorbeelden werkt vaak beter dan concreet zeggen waar het op staat.

Houd rekening met de familie-eer.

Er wordt veel waarde gehecht aan hiërarchische structuren binnen het gezin, de verdere familie en de samenleving. Probeer afspraken met iemand te maken die hoog op de ladder staat.

Het is eervoller een probleem met behulp van de familie op te lossen dan met die van buitenstaanders. Het betrekken van bijvoorbeeld een oom bij een probleem is in veel gevallen acceptabeler dan het inschakelen van een Nederlandse instantie. Als je dreigt vast te lopen vraag naar dergelijke familiecontacten.

In veel allochtone gezinnen is het onbeleefd om tegen een autoriteit (leerkracht, arts, et cetera) nee te zeggen. Dat wil zeggen, dat niet altijd uitgevoerd wordt wat afgesproken is.

Kijk niet vreemd op als bij een huisbezoek een hele familie aanwezig is. Wil je bijvoorbeeld met een ouder apart praten, zonder kinderen of familie, nodig hem/haar dan uit op een neutrale plek.

Veel vrouwen mogen niet alleen met een vreemde man zijn. Zorg in dat geval voor de aanwezigheid van een vrouwelijke collega.

Emotionele problemen worden vaak benoemd in termen van lichamelijke klachten, angst kan bijvoorbeeld hoofdpijn genoemd worden. Het consult bij de huisarts lost het probleem niet op. Mensen zijn letterlijk ziek van angst.

Naast de reguliere gezondheidszorg worden vaak genezers uit het land van herkomst geconsulteerd, omdat men bijvoorbeeld denkt dat de betreffende persoon bezeten is. Dergelijke rituelen zijn voor betrokkenen vaak van grote emotionele betekenis.

Als vrouw is het best mogelijk om met een Turkse of Marokkaanse vrouw alleen te praten, zeker wanneer je aangeeft dat het gaat om 'vrouwenzaken'. 'Vrouwenzaken' kunnen gaan over onderwerpen als menstruatie, kinderen krijgen en dergelijke. Het is dan vrij legitiem de man te vragen niet bij het gesprek aanwezig te zijn. Dit biedt gelegenheid om vertrouwelijk met een moeder te praten.

(Bron (bewerkt): Mevrouw A. Koning, maatschappelijk werker VEILIG THUIS Utrecht)

Bijlage 10 Aandachtspunten tijdens een gesprek met een jong kind

Een gesprek met het kind kan mogelijk extra informatie bieden over de situatie waarin het kind zich bevindt. Vanaf ongeveer 2 jaar is het mogelijk een gesprek(je) te voeren met het kind. Houd tijdens dit gesprek rekening met de leeftijd en ontwikkelingsfase van het kind.

Het is niet de bedoeling dat het kind ondervraagd wordt. Een gesprek met het kind heeft aanvullende informatie dan wel steunend contact tot doel, en mag niet in de plaats van het contact met de ouders komen. Ter voorbereiding van zo'n gesprek kun je overleggen met de leidinggevende en eventueel de pedagoog.

Naast het contact met het kind is het zeer belangrijk om met een open houding het contact met ouders aan te gaan.

Tips voor het gesprek:

- Voer het gesprek met een open houding.
- Sluit aan bij waar het kind op dat moment mee bezig is, bijvoorbeeld spel, een tekening of knutselen.
- Ga op dezelfde ooghoogte zitten als het kind en kies een rustig moment uit.
- Steun het kind en stel het op zijn gemak.
- Gebruik korte zinnen.
- Vraag belangstellend en betrokken, maar vul het verhaal niet in voor het kind.
- Begin met open vragen (**Wat** is er gebeurd? **Wanneer** is het gebeurd? **Waar** heb je pijn? **Wie** heeft dat gedaan?) en wissel deze af met gesloten vragen (**Ben je** gevallen? **Heb je** pijn? **Ging je** huilen? **Vond je** dat leuk of niet leuk?).
- Vraag niet verder, wanneer het kind niets wil of kan vertellen.
- Houd het tempo van het kind aan, niet alles hoeft in één gesprek.
- Laat het kind niet merken dat je van het verhaal schrikt.
- Val de ouders (of andere belangrijke personen voor het kind) niet af, in verband met loyaliteitsgevoelens.
- Geef aan dat je niet geheim kan houden wat het kind vertelt. Leg uit dat u met anderen gaat kijken hoe u het kind het beste kan helpen. Leg het kind uit dat u het op de hoogte houdt van elke stap die u neemt. Het kind moet nooit zelf de verantwoordelijkheid krijgen in de keuze van de te nemen stappen.
- Vertel het kind dat het heel knap is dat hij/zij het allemaal zo goed kan vertellen.
- Let tijdens het gesprek goed op de non-verbale signalen van het kind.
- Stop het gesprek wanneer de aandacht bij het kind weg is.

Bijlage 11 Aandachtspunten voor een gesprek met een kind

Bij een vermoeden van kindermishandeling kan de pedagogisch medewerker met het kind praten om na te gaan of haar zorgen terecht zijn. Het kan ook voorkomen dat een kind zelf de pedagogisch medewerker in vertrouwen neemt. Pedagogisch medewerkers zien vaak erg op tegen dergelijke gesprekken omdat ze het moeilijk vinden hun houding te bepalen tegenover het kind. Het oefenen van gespreksvaardigheden kan meer zelfvertrouwen geven bij het voeren van dit soort gesprekken. Daarom is het belangrijk dat pedagogisch medewerkers zich bewust zijn van een aantal voorwaarden die bij het voeren van een gesprek met een mishandeld kind van belang zijn. Ook hier kan ter voorbereiding overleg gevoerd worden met de leidinggevende of pedagoog van de instelling.

In de eerste plaats kan een pedagogisch medewerker beter niet op voorhand geheimhouding toezeggen aan een kind. Veel kinderen willen in eerste instantie alleen iets vertellen als er beloofd wordt om het tegen niemand anders te zeggen. Als deze belofte gegeven wordt, komt de pedagogisch medewerker voor een groot dilemma te staan als het kind zou vertellen dat het mishandeld wordt: zij moet dan of het vertrouwen van het kind schenden of medeplichtig worden aan het in stand houden van een schadelijke situatie. De Pedagogisch medewerker die een kind geheimhouding belooft uit angst dat het kind anders blijft zwijgen, moet zich wel bewust zijn van de consequenties van deze belofte.

Als een pedagogisch medewerker geen geheimhouding wil toezeggen kan zij het kind wel beloven dat zij geen stappen zal ondernemen zonder dit van tevoren aan het kind te vertellen.

Een tweede belangrijk punt is dat de pedagogisch medewerker zich bewust moet zijn van de sterke loyaliteitsgevoelens van een kind ten opzichte van zijn ouders. Val nooit de ouders af tegenover het kind, al hebben ze nog zulke afschuwelijke dingen gedaan. Het kind zal geen vertrouwen meer hebben in iemand die zijn ouders veroordeelt.

Voorwaarden voor een goed contact tijdens een gesprek met een kind.

1. Echtheid

Dit betekent dat de pedagogisch medewerker zichzelf is in de relatie met het kind. Zij doet zich niet anders voor dan hij is. Dit betekent niet dat de pedagogisch medewerker elke emotie die zij ervaart eruit gooit. Het betekent wel dat zij zich bewust is van haar eigen gevoelens en die niet ontkent of tracht te verdringen. Er moet overeenstemming zijn tussen dat wat zij ervaart en voelt en dat wat zij zegt en doet.

Een professionele houding vereist oprechte belangstelling, een sfeer van veiligheid en het vermogen een goede ontvanger te zijn, dat wil zeggen op kunnen merken wat de gevoelens van het kind zijn en daarbij aan kunnen sluiten.

Een dergelijke houding vormt een basis voor vertrouwen. Kinderen voelen heel goed aan wanneer iemand echt is of een façade ophoudt of doet alsof.

2. Empathie

Empathie is het vermogen van de pedagogisch medewerker zich in te leven in de gevoelens van het kind. Empathie is het begrijpen van de ervaringen en gevoelens van het kind in hun betekenis voor dat kind.

Het is belangrijk dat de pedagogisch medewerker de gevoelens van het kind niet slechts aanhoort maar door woorden of op een niet verbale wijze aangeeft de beleving van het kind van binnen uit te verstaan.

3. Acceptatie

Acceptatie houdt in dat de pedagogisch medewerker het kind accepteert zoals hij is. Het wil niet zeggen dat de pedagogisch medewerker het eens moet zijn met de gedachten of gevoelens van het kind maar wel dat zij deze accepteert zonder verder te veroordelen.

Tijdens het gesprek met een kind is het ook van belang dat een pedagogisch medewerker in staat is om actief te luisteren. Actief luisteren betekent luisteren naar zowel de verbale als de non-verbale boodschappen van het kind. Het betekent ook 'tussen de regels door' luisteren naar de boodschappen die doorklinken in de stembuiging van het kind, aarzeling, stiltes etc.

Actief luisteren houdt in dat de pedagogisch medewerker zich voortdurend afvraagt 'Welke boodschap wil dit kind overbrengen? Wat zegt hij over zijn ervaringen, gedragingen, gevoelens?

Door actief te luisteren kan het de pedagogisch medewerker duidelijk worden wat er aan de hand is met het kind en kan zij zicht krijgen op de emoties die het kind daarbij ervaart. De pedagogisch medewerker moet hierbij proberen om de gevoelens van het kind met eigen woorden samen te vatten.

Bij deze manier van luisteren krijgt de pedagogisch medewerker niet alleen de meeste informatie maar geeft zij het kind ook het gevoel serieus genomen en geaccepteerd te worden. Bovendien kan de pedagogisch medewerker bij actief luisteren controleren of zij het kind goed heeft begrepen en zijn emoties goed heeft aangevoeld.

Enkele ezelsbruggetjes bij het actief luisteren:

- 'Je bedoelt...?'
- 'Je probeert me duidelijk te maken dat....?'
- 'Je voelt je...?'
- 'Je hebt het gevoel dat...?'
- 'Je zou het liefst willen dat...?'
- 'Je hebt de indruk dat...?'

Algemene regels bij actief luisteren:

- Begin met 'Je...'
- Gebruik een vragende toon.

Kijk uit voor communicatiestops. Dit zijn opmerkingen, reacties etc. die werkelijke communicatie in de weg staan. Vaak worden ze onbewust gebruikt, bijvoorbeeld als iemand bang is om iets onaangenaams te horen of als het gesprek een wending dreigt te nemen die als emotioneel bedreigend wordt ervaren.

Communicatiestops zijn:

- veroordelen
- ridiculiseren
- preken
- afleiden
- met het verhaal op de loop gaan
- waarschuwen
- sussen/geruststellen
- niet serieus nemen
- vragen stellen (die niet van belang zijn)
- bevelen
- beredeneren
- oplossingen aandragen.

De meeste mensen hebben één of meer favoriete 'stops'. Het is van belang om je bewust te worden welke van deze stops je geneigd bent om te gebruiken omdat het een werkelijk gesprek in de weg kan staan.

De volgende punten zijn van belang om tijdens het gesprek met het kind, dat vertelt over een mishandelingssituatie, voor ogen te houden:

- Geloof het kind en trek diens verhaal niet in twijfel. Onderschat of bagatelliseer de ernst van de situatie niet.
- Spreek waardering uit voor het feit dat het kind de moed heeft om z'n verhaal te vertellen.
- Haast het gesprek niet, laat het kind in eigen tempo vertellen.
- Stel geen waarom-vragen (het kind snapt immers zelf ook niet waarom hem dit overkomt)
- Stel geen suggestieve vragen. Laat het kind zoveel mogelijk zelf benoemen wat er gebeurd is.
- Pas je aan bij het woordgebruik van het kind. Vraag om verduidelijking als je het niet goed begrijpt.
- Vertel het kind dat het niet zijn schuld is dat dit is gebeurd en evenmin zijn verantwoordelijkheid.

- Vertel het kind dat het niet de enige is die zoiets overkomt en dat hulp mogelijk is.
- Dring niet aan als het kind je vragen ontwijkt maar hou de deur voor het contact wel open.

(Bron: Cursus voor leerkrachten in het basisonderwijs. Interne uitgave VKM, augustus 1994.)

Bijlage 12 Omgaan met privacy

Tijdens het uitvoeren van de stappen in het protocol, is het belangrijk dat er zorgvuldig gehandeld wordt. Er is immers sprake van persoonlijk informatie over kinderen en gezinnen (zie ook de privacyrichtlijnen van de eigen instelling).

De wet op de Jeugdzorg (2005) geeft de gedragslijnen aan over het inzagerecht.

Een ouder en/of wettelijk vertegenwoordiger (bijvoorbeeld een voogd) heeft het recht om het dossier van zijn/haar kind in te zien. Kinderen tussen de 12 en 16 jaar hebben gedeeltelijk recht op inzage en vanaf 16 jaar heeft een jongere recht op inzage. Inzage kan worden geweigerd wanneer het belang van het kind, de melder en/of informant wordt geschaad.

Belangrijke tips bij het omgaan met privacy

- Betrek bij een overleg niet teveel mensen.
- Zorg dat informatie over kinderen en gezinnen altijd binnenshuis blijft. Emoties kunnen de privacy in gevaar brengen. Soms willen pedagogisch medewerkers hun collega-pedagogisch medewerkers als uitlaadklep gebruiken. Dit is begrijpelijk, maar qua privacy niet de juiste manier om met de situatie om te gaan. Betrek daarom alleen personen die in het stappenplan genoemd worden.
- Contact met andere instellingen kan alleen na toestemming van de ouder of wettelijk vertegenwoordiger. Contact met andere instellingen zonder toestemming kan alleen anoniem. Het gezin of kind mag dan niet bekend worden gemaakt.
- Een uitzondering hierop is het contact met het VEILIG THUIS. Dit kan zonder toestemming van ouders of wettelijke vertegenwoordiger.
- Wees zorgvuldig met schriftelijke informatie. Verzorger(s) hebben recht op inzage in verslagen, formulieren en observatieverslagen. Alleen als het anonieme werkaantekeningen zijn, hebben ouders geen inzage recht.
- Schrijf daarom alsof de verzorger(s) over je schouder meekijken. Beschrijf waarneembaar gedrag en wees voorzichtig met interpretaties.
- Als de verzorger(s) een verslag willen inzien, kun je voorstellen om het samen met hen te lezen. Erover te praten en waar nodig toe te lichten. Daarna kan een kopie worden meegegeven. Een andere mogelijkheid is om de belangrijkste punten uit het verslag en afspraken tijdens het gesprek op papier te zetten en aan de verzorger(s) te geven. Dit vormt tegelijk een leidraad voor eventuele volgende gesprekken met de verzorger(s).
- Schriftelijke informatie moet goed worden opgeborgen in een afsluitbare kast.
- Informatie die niet (meer) relevant is moet worden vernietigd of aan ouders worden meegegeven.
- Schriftelijke informatie mag niet zonder toestemming van ouders of wettelijke vertegenwoordiger aan derden worden verstuurd. Eén uitzondering hierop vormt het VEILIG THUIS.
- Schriftelijke informatie die de instelling van derden ontvangt, moet ook met toestemming van de ouders of wettelijke vertegenwoordiger zijn verstuurd. Als dit niet zo is, is het verstandig de informatie terug te sturen.

Bijlage 13 Meldrecht, meldplicht en zorgplicht

In de Wet op de jeugdzorg (2005) is het **meldrecht** vastgesteld. Dit betekent dat je wettelijk het recht hebt een melding te doen en daarbij ook alle relevante gegevens over te dragen aan het VEILIG THUIS. Het belang van het kind gaat hierbij vóór het belang van de privacy van het gezin.

In de wet op de Jeugdzorg is ook de **meldplicht** opgenomen:

Wanneer een medewerker van een instelling het vermoeden heeft dat een medewerker van dezelfde instelling zich schuldig maakt aan kindermishandeling moet hij dit direct melden bij zijn leidinggevende en het bestuur. Deze hebben de plicht direct het VEILIG THUIS hiervan in kennis te stellen.

Naast het meldrecht heeft ieder burger in Nederland een **zorgplicht**. Dit houdt in dat je de plicht tot zorgen voor het kind hebt. Aan de ene kant de plicht tot zorgen voor het kind en aan de andere kant de privacywetgeving in de vorm van de Wet bescherming Persoonsgegevens. Dat betekent dat je niet zomaar gegevens zonder toestemming mag geven aan derden.

Dit heet een conflict van belangen. Bij een conflict van belangen weeg je zorgvuldig de belangen die in het geding zijn af.

Dat doe je door het protocol te volgen en door alle stappen die je zet, schriftelijk te vermelden in het dossier. Wanneer je dit doet, kun je voldoen aan de zorgplicht en het meldrecht zonder bijvoorbeeld juridisch te worden vervolgd.

Bijlage 14 Sociale kaart

Landelijke telefoonnummers:

Veilig Thuis (0800-2000)
Kindertelefoon (0800-0432)
Landelijk Bureau Slachtofferhulp (030-2340116)
Transact (030-2300666)
NIZW Jeugd / Expertisecentrum Kindermishandeling (030-2306564)
Opvoedtelefoon (0900-8212205)

Regio:

Veilig Thuis
Bureau Jeugdzorg
Regionaal preventieteam kindermishandeling
Bureau Slachtofferhulp
GGD, afd. Jeugdgezondheidszorg
Politie
Raad voor de Kinderbescherming
Maatschappelijk werk
Huisarts (verwijzing naar Thuiszorg, Riagg)
Schoolbegeleidingsdienst
Blijf van m'n lijf
Vrouwenopvang
Telefonische Hulpdienst
Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs
Steunpunt opvoeding/ Opvoedwinkel/Opvoedbureau
Regionaal preventieteam kindermishandeling

Bijlage 15 Invulblad sociale kaart

Controleer regelmatig of de gegevens van de sociale kaart kloppen. Vul veranderde gegevens in op deze extra invulbladen. Hierop is ook ruimte voor het invullen van gegevens van relevante instellingen die nog niet zijn genoemd. Het is handig om een leeg invulblad achter de hand te houden voor extra kopieën.

Instelling:
Adres:
Telefoonnummer/fax:
E-mail:
Contactpersoon: Tel.:
De instelling biedt: advies / consult / melding / hulpverlening/ ondersteuning / voorlichting
Beschrijving werkwijze instelling:
.....
.....
.....

Instelling:
Adres:
Telefoonnummer/fax:
E-mail:
Contactpersoon: Tel.:
De instelling biedt: advies / consult / melding / hulpverlening/ ondersteuning / voorlichting
Beschrijving werkwijze instelling:
.....
.....
.....

Instelling:
Adres:
Telefoonnummer/fax:
E-mail:
Contactpersoon: Tel.:
De instelling biedt: advies / consult / melding / hulpverlening/ ondersteuning / voorlichting
Beschrijving werkwijze instelling:
.....

Instelling:
Adres:
Telefoonnummer/fax:
E-mail:
Contactpersoon: Tel.:
De instelling biedt: advies / consult / melding / hulpverlening/ ondersteuning / voorlichting
Beschrijving werkwijze instelling:
.....